

PAVLI MAN-
NVTII SCHOLIA, QVI-
bus & loci familiarium Episto-
larum difficilioresexpli-
catur, & castigationū,
quæ in iisdem epi-
stolis factæ sunt,
ratio red-
ditur.

L V G D V N I,
APVD ANTONIVM VINCENTIVM,
ET FRANCISCVM FRATRES.
M. D. XLII,

PAVLVS MANVTIVS
Aldi F. literarum studiosis
S. P. D.

A NE', quod ego in rem uestrā nauare possim, quā̄m exiguum sit, intelligo. sed quod possum, in eo non committam ut meum studiū, aut diligentiam desideretis. loci erant obscuriores multi in familiaribus (ut appellātur) Ciceronis epistolis: eos, quantum in nobis fuit, dedimus operam ut interpretationibus quā̄m potuit breuissimis illustraremus. erant item deprauati, quos emendare conati sumus. quid præstiterim, ignoro: uos legendo iudicabitis. ut ut autem iudicabitis, gratiam tamen ab ijs, qui grati sunt, opinor aliquam inibo; quoniam quidem mihi uestræ utilitatis cupidissimo non aggrediendi uoluntas defuerit, sed perficiendi facultas. Valete.

PAVLI MANVTII

SCHOLIA IN FAMILIARES CI-
ceronis Epistolas.

EX EPISTOLA I. LIBRI I.

PAGINA II.

VOD cōmodo Reipub. facere possis) Olim ita castigauimus, cū aliter in omni-
bus impressis legeretur. sunt autē uer-
ba, quibus ueteres utebātur, ut id, quod
faciendū decernerēt, ita demū fieri uel-
le ostenderēt, si modo Reip. cōmodo fieri posset. Caesar
libro I. Comm. pag. 12. Quoniā M. Messala, M. Piso-
ne Coss. senatus censuisset, uti quicūque Galliā prouin-
ciam obtineret, quod cōmodo Reipub. facere posset, He-
duos cæterosq; amicos populi Ro. defenderet, se Heduo-
rum iniurias non neglecturum. & lib. V. pag. 60. scri-
bit Labieno, si Reip. cōmodo facere posset, cū legione
ad fines Neruiorū ueniat. itē lib. VI. pag. 73. Labienū,
Treboniumq; si Reip. cōmodo facere possint, ad eā diem
reuertātur. Cicero itē ad Brutū, epistola V. Deceui hoc
amplius, ut tu, si arbitrarere utile fore, & è Rep. esse,
persequerere Dolabellā bello: si minus id cmodo Reip.
facere posses, in iisdem locis exercitū contineres. ad Ap-
pium autem epistola VII. lib. III. Quod, inquit, tuo
commodo fieri possit, utriusq; nostrum magni interest,
prius ut te conueniam, quàm decedas. & libro XIII. epi-
stola CCCVIII. pag. 477. simili sententia dixit, quod
sine molestia tua facere possis. ad Atticum autem epi-

AA 2 stola

stola III. lib. quod commodo tuo facere poteris, uenias ad id tempus. itemq; alibi sæpius, quod tuo commodo fiat, quod sine peccato meo fiat. quibus ex locis, ueterem hanc, atque usitatam fuisse locutionem, cognoscere quibus uis potest. tot autem exemplis, manifesta præsertim in re, non essem usus, nisi fuisse uiderem qui nostram lectionem parum ueram existimantes, legi mallent, quod commodè rem facere possis.

Ex Epistola II. pag. 9.

LENTULI Cos.) In libris quibusdam manuscriptoris legitur, Lucij Cos. non omnino absurdè: potest enim intelligi de L. Philippo Lentuli Marcellini in Consulatu collega.

Ex eadem Epistola, pag. 10.

QUATENVS de religione dicebat) Sensus hic est, cum Bibulus sententia sua duas res complexus esset, de religione, & de tribus legatis: postulatum est, ut eius sententia diuideretur: id est, ut singulis de rebus separatim referretur. ac de religiõe quatenus dixit, ut scilicet ne cõtra Sibyllinos libros decerneretur, qui Regem Aegyptiũ cum exercitu reduci uetarẽt: assensum (inquit) est. caput illud, de tribus legatis, qui Regem reducerent, improbatum. dixit autem, frequentes ierunt in alia omnia, pro frequentes dissenserunt. neq; solum, ire in alia omnia, sed & discedere, & trãsire, eodẽ sensu ueteres dicebant. lib. X. ad Plancum, pagina 329. Cũ (inquit) senatus reliquit, & in alia omnia discessit. Hircius autẽ prope finem VIII de bello Gallico libri. Discessionem (ait) faciente Marcello, senatus frequens in alia omnia transijt. sunt autem uerba,

uerba, quibus, cum discessio facienda esset, minister publicus præibat, cum ita diceret. Qui hæc sentitis, ite in hanc partem: qui alia omnia, in illam. & in alia omnia potius, quàm in cõtraria, dicebat ominis causa. Festus Põp. in dictione Ques. inde factum, ut, ire in alia omnia, idem significet, quod contra sentire.

Ex eadem Epistola, pag. 10.

MULTIS partibus plures) Sunt qui ita exponant, uidisse Consules in Hortensij sententiam plures ituros à multis partibus, idest hinc, & illinc, parum scilicet agnoscentes purissimam, & ornatissimam locutionẽ, qua eloquentissimi eius ætatis uiri suis in scriptis elegãter usi sunt. M. Celius libro harũ epistolarum VIII. pag. 260. Turpe tibi erit, Patischum Curioni decem Pantheras misisse, te non multis partibus plures. item Cæsar quoniam numero multis partibus esset inferior. multis partibus plures, & multis partibus inferior, dixerunt, pro eo, quod est, multo plures, & multo inferior. Cicero item lib. III. de finibus, multis partibus malit, pro multo malit. Suetonius quoque non malus latinitatis auctor, in Iulij uita eodem loquendi modo usus est.

Ex Epistola III. pag. 11.

T. AMPIVS) Antea, T. Appius, corruptè legebatur: duo enim prænomena simul esse non possunt, ut si dicas, Marcus Caius, aut Cneus Lucius. Ampiorum autem familiam Romæ fuisse, notissimum est.

Ex Epistola III. pag. 12.

PRIDIE eius diei s. d. t. l. f.) Dicit quod supra in epistola II. in qua ita scripsit: De tribus legatis,

AA 3 frequen

frequentes ierunt in alia omnia. sed cum ibi factū id esse dicat die, qui consecutus est Idus Ian. hic autem die, qui X V I. Cal. Febr. præcessit: fuere, qui, dum arbitratur Ianuario mensi, ut nunc, ita tum alterū & X X X. fuisse dies, corruptum esse locū crederent, uidentes hanc diem, ut quidē ipsi numerabant, aliam esse ab ea, quæ est in epistola II. cum tamen eandem esse oporteret, quòd absq; dubio locus hic alter de tribus legatis repetitio prioris esset. quòd si ad rationem eius anni, quo scripta est epistola, supputassent; & locū carere mendo, & eandem, quam in II. epistola diem significari, cognouissent: fuit enim tunc Ianuarius mēsis tantūmodo X X I X. dierū. postea Iulius Cæsar annum corrigens, binos addidit, & ut tricenos singulos haberet, qui antea tantummodo X X I X. habuerat, effecit. auctor Macrobius.

Ex Epistola I I I I. pag. 13.

E G O tibi à ui) Timebat, ne Tribunus aliquis per uim legem ferret, qua Ptolemæi Regis restitutionem Lentulo eriperet. epistola II. libri II. ad Q. fratrem eadem de re scribens, Quid futurū sit, inquit, latrocinio Tribunorum, non diuino: sed tamen suspicor per uim rogationem Caninium perlaturum.

Ex Epistola V. pag. 14.

H I C quæ agantur) Aut hoc est alterius epistolæ initiū: aut quæ sequuntur, nō eodē die scripta sunt, quo superior epistolæ pars. sæpe autē accidit, ut literas nō continua, sed crebrò repetita scriptiōe cōficiamus, singulis diebus noui aliquid appingētes: id quod in epistolis ad Atticum scriptis sæpißime factum uidemus.

Ex

Ex Epistola IX. pag. 28.

NON modò præmijs) Ita legendum est, & ita in codicibus uetustissimis habetur. sed cum locutio primo intuitu durior uideatur, hinc factum est, ut ueterẽ lectio- nem hætenus omnes contempserint, quam nos eò liben- tius restituimus, quòd ea Ciceronem alibi quoq; nõ semel usum esse animaduertimus : epistola enim V 1. libri X. ad Atticum, Regnum (inquit) non modo Romano homi- ni, sed ne Persæ quidem cuiquam tolerabile. & ad eundẽ scribens 184. mihi nõ modò irasci grauissima iniuria ac- cepta, sed ne dolere quidem impune licet. libro autem de oratore I. Neque solum inscientiam meam, sed ne re- rum quidem magnitudinem perspicit. harum autem epi- stolarum lib. IX. 298. Hoc tamen scito, non modò me, sed ne ipsum quidem principem scire, quid futurum sit. quãquam hic quoque inculcata erat dictio, nõ: quæ in li- bris manu scriptis non est.

Ex eadem Epist. pagi. 30.

BONORVM omnium consensio) Antea, consen- sus. nos, cõsensio, restituimus ex ueterum librorum fide. alij, uetustos omneis libros, cõsensus, habere scripserunt. quod aliter esse deprehendimus.

Ex eadem Epist. pag. 30.

SI IIS pro me stante pugnare licuisset) Septimum abhinc annum, cum hos epistolarum libros, quam diligẽ- tissime tum potuit, castigaremus, hunc locum ita, ut legi- tur, ex codicibus manu scriptis emendauimus, cum antea corruptus esset, ut bonus sensus elici nullus posset.

Ex eadem Epist. pag. 31.

S C H O L I A

PRIMUM illa furta) Præter historię fidem: neque enim illa furta muliebrium religionũ Ciceronis exilium sunt consecuta. itaq; Vbaldinus Bandinellus, optimus non iudicandi modo, sed etiam dicēdi magister, qui in his Ciceronis scriptis loca sanè multa felicissime restituit, iampridem arbitratus est legendum, illa furia. nos etsi cōiecturam doctissimi hominis ita probemus, ut nihil acutius, aut etiam uerius excogitari posse credamus: quoniã tamen in omnibus manu scriptis libris, illa furta, legimus, ueterem lectionem immutare non sumus ausi.

Ex eadem Epist. pagi. 34.

CVM QV'E eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse uidisset) Libentius ita legerem, Cumq; eum nõ persuadendo, sed cogēdo r. p. u. infert enim, cū persuaderi posse diffideret, cogi fas esse nõ arbitraretur. quoniam autem manu scripta exemplaria cū lectione, quæ impressa est, omnia consentiunt: nihil immutavi: tãtum sententiam meã testatam esse uolui: ut ij, qui uetustiores codices nati fuerint, hunc locum ne cõtemnant, sed uariam lectionem, si qua fuerit, diligenter expendant.

Ex eadem Epist. pagi. 35.

PAR pro pari) Antea, cum legeretur, par pari, uersus erat mancus, qui nunc integer est, addita à nobis syllaba pro, ex uetustissimo codice Pauli Boti Regiësis, hominis tum religiosi, tum etiã literati. itaq; etiã in Terentio uersus est restituendus.

Ex eadem Epist. pagina 40.

LIBERALITATEM) Alij, libertatē. ego nihil muto, uidi enim codicē per antiquũ, quẽ habet adole-
scens

scēs nobilis & literatus Bernardinus Maffeus, in quo liberalitatē scriptū erat. quā uocē eò libentius conseruauī, quòd subiicit paulo post, cū sine suspiciōe tuæ cupiditatis nō possis illius cupiditatem refutare: quòd enim dixerat, liberalitatē, antitheton opposuit, suspiciōe cupiditatis.

Ex eadem Epist. pagi. 40.

FACILITATE autem, quod uellem) Alij aliter legunt. mihi, quæ lectio in nostris libris est, magis probatur: nam & sensum, ut opinor, habet meliorē: & in uetustis aliquot codicibus ita scriptum animaduertimus.

Ex Epistola ultima, pag. 40.

CVR enim tibi hoc nō gratificer, nescio) Sēsus horum uerborum ex titulo pendet: cū enim ita inscripsit, VALERIO IURIS CONSULTO, subiūxit, nam cur te iurisconsultū nō appellem, nescio etiam si iurisconsultus ualde non sis, iocans uidelicet cū eo familiarius, quod etiam in reliqua epistola facit. & libro tertio 69. ad Appiū scribēs, L. Valeriū, inquit, iurisconsultū ualde tibi cōmendo, sed ita etiam, si non est iuriscōsultus. quoniā autem sunt, qui huius epistolæ initium desiderari potius, quàm esse hoc, quod legitur, existimēt: aliud huic simile Ciceronis exemplū ex epistolis ad Atticū scriptis afferemus. ita igitur libro III. 49. M. T. C. S. D. Q. CAECILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO. Quod quidē ita esse, & auunculū tuū functum esse officio, uehemētissime probo. quorū uerborū sensum hic quoq; ex titulo regi, nemini est obscurū: dicit enim se probare ita esse, idest, eū ab auunculo adoptatū, & heredē factū, appellari non, ut antea, T. Pomponiū Atticū,

AA 5 sed

sed (ut in adoptionibus fieri solebat, in quibus eius, qui adoptabat, & prænomen, & nomē, & cognomē, & aliā quādo etiā agnomē ij, qui adoptabātur, sumebant, nomē, quod antè habuerant, deriuantes, ut in anū desineret: cognomē tamē suū, ut antea fuerat, retinebant: sed post eius cognomen ponebāt, qui adoptarat, si modo id ille habuisset) Q. Ceciliū Q. F. Pomponianum Atticum: ut nemo iam de epistola ad Valerium dubitare possit.

Ex eadem Epist. pagi. 41.

PARTIM te superbū esse dicūt, quòd nihil respōdeas, partim cōtumeliosum, quòd male respōdeas) locus est in his uerbis & abstrusus, & elegās: uult enim innuere, ideo nihil eū respōdere, nō quòd superbus sit, sed quòd aut eū nemo cōsulat, cū homines bonū iuriscōsultum non existiment; aut si quis consulat, nullum auferat respōsum ob eius ignorantiam: ideo autē male respondere, nō quòd contumeliosus, sed quòd imperitus, & indoctus.

Ex Epistola I. libri II. pag. 42.

QVOD QV'E in oībus tuis rebus, meis optatis fortuna respōdet; breue est, quod me tibi præcipere meus in te amor cogit) Hic locus antea pperā interpūctus distrahebat sensum; quē nos, distinctiōibus immutatis, tanquā in suā sedē reduximus. est autē hic. qd' me facere meus in te amor cogit, ut tibi præcipiā; id faciā breuiter, quando omnibus tuis in rebus meis optatis fortuna respōdet.

Ex Epistola XVI. pag. 47.

IN SVFFRAGIIS studia) Dictionem, studia, sustulimus: suprā enim dixit, studium: è qua uoce sequentes genitiui reguntur.

EX

Ex Epistola XX. pag. 52.

DE TE, quia, quod sperabā; de Hillo, (balbus enim sum) quod non putarā (In epistola, quæ tertia est VIII. libri. Celius de Hirro competitore loquens ita scripserat. spero te celeriter auditurum & de nobis, quod sperasti; & de illo, quod uix sperare ausus es. itaq; Cicero respondens, iisdem ferè uerbis eadem repetit: & quia Celius scripserat, de nobis, quod sperasti; de illo, quod uix sperare ausus es, rescribit; de te, quia, quod sperabam; de Hillo, (balbus enim sum) quod non putaram. facètè autem, cum repeteret uocem illam Celij, illo, aspirationem addidit, & subiunxit (balbus enim sum), Hirrum significans, cuius nomen propter balbutiem exprimi à se non posse fingit. in sequentibus autem cum, r, literam expeditè proferat, sed balbi, inquit, non sumus.

Ex eadem Epistola, pag. 53.

DIVISVS aquarū diuortijs) plerosq; latet huius loci sensus. & uidi doctos alioqui uiros, qui sic interpretarentur: fuisse fluuium, qui montē Amanum interfluens diuideret, & Ciceroni, ac Bibulo cōmunem faceret: cum dixerit Cicero, nō, diuisus fluuio, aut, diuisus aquis, sed, diuisus aquarum diuortijs. quam illi uocem parum diligenter expenderant. diuortium autem aquarum ita fit. cadunt in montem aquæ pluuie. is mons cum sit procliuis, utrinque defluant, & decurrant, necesse est. ita fit, ut diuidantur, & earum quasi diuortium fiat. itaque dixit de oratore libro I. 149. ut ex Apennino fluminum, sic ex communi sapientium iugo sunt doctrinarum facta diuortia. ad Atticum autem idem scribit,
quod

quod ad Celiū: inquit enim lib. V. 79. ad Amanū contendi, qui Syriam à Cilicia aquarū diuortio diuidit. Liuius etiam libro **XXVIII.** ubi loquitur de Cn. Manlio, propè, inquit, ipsis iugis ad aquarū diuortia castra posuisse: id est, ad eū locū, unde aquæ duas in partes diuisæ incipiunt defluere. à quo igitur loco ex Amano mōte Ciliciam uersus aquæ delabebantur, ad eum usque locum Cilicia pertinebat. & ex altera montis parte, eadem Syriæ, quā Bibulus regebat, erat ratio. terminum enim habebat eum locum, unde in eam ex Amano defluere aquæ incipiebant.

Ex Epistola **XXII.** pag. 55.

QVINQVATRVS) Dictū opinor nominandi potius, quàm (ut Florentini crediderūt) generādi casu: nā hanc uocē tantum multitudinis numero memini me legisse. forte etiā legi possit, quinquatribus: ut intelligatur dies, quo gestæ sunt res, nō quo allatæ: cū inferat, citiora nondū audiebamus. nā in libro manu scripto, quē habet uir doctissimus Hieronymus Ferrarius Corrigiensis, legitur, quinquat. ut etiā pro, gladiatoribus, gladiat. uetustis in codicibus quandoque scriptum uideas.

Ex Epistola **XXV.** pag. 59.

EXEMPLO) Antea, exemplum. nos ex uetustis libris, exemplo, sextum abhinc annum correximus & impressimus.

Ex eadem Epistola, pag. 59.

PONTINVS) Nam is quidem superiore honore usus erat: fuerat enim Prætor Cicerone Cos. itaq; dixit ad Atticum Epistola **III.** lib. **VI.** Fratrem solum habeo Prætorium: Pontinus enim iam à me discesserat.

Ex eadem

Ex eadem Epistola, pag. 59.

QVI OMNEIS Cassios, Antoniosq; complexi sunt) Alij, pro omneis, legunt iuuenes. quã uocẽ nullis in libris manu scriptis reperio. nos ueterẽ lectionem cõseruamus. cuius hic est sensus, Celiũ Quæstorem præposui prouinciæ, nõ tam ipsius quidẽ causa, quàm ut reliquorũ eiusdẽ familiæ gratiã mirẽ, exẽplo S. Põpeij, & Cesaris, qui cum, alter Q. Cassium Longinum, alter M. Antonium, delegissent, uniuersam Cassiorum, & Antoniorum gentem sibi adiunxerunt.

Ex eadem Epistola, pag. 59.

DE MATRINIO) Locus est obscurus: cuiusmodi in ipsius Cicerõis scriptis aliij quoq; sunt. quare etsi sensum nõ percipio, tamẽ ueterẽ lectionẽ libẽter cõseruo. omnino & codices sunt, in quibus legitur, De matrimonio: sed uetustiores habent, De Matrino. quæ uox quid sibi uellet, cum minus constaret: fuisse opinor qui Matrino delerint, & matrimonio ex ingenio reposuerint. fortẽ autem, cum ad Celiũ Aedilem scribat, de Matrino scriba Aeditio, cuius meminit in oratione pro Cluentio, quidpiam significauit. sed nihil affirmo.

Ex Epistola XXVI. pag. 61.

NON ENIM te cælaui sermonem. sed non ne tum prouidisti) Sic antea. postea aliij aliter emendarunt. ego cum in uetere libro scriptum uiderem, non enim te cælaui, sed nomen tuum prouidisti: castigauit. non enim te cælaui. sed non ne tum prouidisti. &c.

Ex eadem Epistola, pag. 62.

SED EGO fortasse uaticinior) Non est hic uaticinior

nor

nor pro diuino, sed pro ariolor, & quasi deliro, ut etiã in oratione pro Sestio, uaticinari eos atq; insanire dicebat.

Ex Epistola III. libri III. pag. 71.

P R O nostra constantissima uoluntate erga te) Nihil muto. alij, cur Ciceronis in Appium uoluntas appellari cõstantissima posset, dicunt se nescire, cũ ea magnis simultatibus interrupta sit. Cicero autem id agit, ut ostendat, etsi Appij consuetudine propter inimicitias P. Clodij non sit usus, nunquam tamen ei se fuisse inimicum, neque suam in illum pristinam uoluntatem unquam fuisse immutatam. epistola etiam huius libri IX. ita scribit, Conscientia meae constantis erga te uoluntatis, itaque de nostra lectione non arbitror esse dubitandum.

Ex eadem Epistola, pag. 72.

C. P O N T I N V M legatũ) Ciceronis Ciliciae Procos. Quæstores fuere L. Mescinius, C. Celius: Legati. Q. Cicero eius frater, C. Pontinus, M. Anneius, L. Tullius: Tribunus mil. Q. Fuffidius: præfectus euocatorum Antonius: præfectus fabrũm Q. Lepta: scriba M. Tullius: accensus Pausanias: apparitor M. Marcellius. de Quæstoribus, legitur in his epistolis. epistola 28. pagina. 66. & epistola 299. pagina 467. de Legatis 380. pag. 527. de Tribuno mil. 285. pagina 455. de præfecto euocatorum 35. pagina. 78. de præfecto fabrũm 35. pagina. 78. de scriba epi. 77. pag. 165. & ad Atticum 70. de accenso 35. de apparitore 223.

Ex Epistola XXXVII. pag. 82.

C V M A D Urbem esses) Antea, isses. nos esses, castigauimus ex libris manu scriptis, & ex alijs ipsius Cice

Ciceronis locis: inquit enim ad eundē Appium scribens, Epist. 40. pag. 97. ad Urbem te otiosissimum esse arbitrabar. & ad Atticū lib. VII. 113. Trebatius quidē scripsit, se ab illo IX. Cal. Feb. rogatum esse, ut scriberet ad me, ut essem ad Urbē. & alibi dicebatur autem de ijs, qui cū potestate prouinciali reuersi, aut in prouinciam profecti nondum essent. auctor Pedianus.

Ex Epistola XXXIX. III. lib. pag. 92.

SI CLAM, magis apertè inimicus esse) Cum antea legeretur, sic iam magis apertè inimicus essem: Petrus Danesius Parisiensis, uir doctrinæ singularis, cuius ego iudicium tanti facio, ut tum demum aliquid probem, cū ipsi probaui, animaduertit corruptum esse locum, & sententiam secutus, nihil adiuuantibus uetustis libris, ex ingenio felicissime correxit.

Ex eadem Epist. pag. 92.

AD ME autē adire quosdam memini, nimirum ex Epicteto, qui dicerent) Licet alij credant quod lubet. ego treis illas dictiones, nimirum ex Epicteto, Ciceronis esse non existimo, neq; hætenus in uetustis codicibus inueni: ut mirari non satis possim, Florentinis qui uenerit in mentem affirmare, in omnibus eas esse libris manu scriptis: cū ego in nullis hætenus quidem legerim: quanquā & multos, & uetustissimos habuerim.

Ex eadem Epist. pag. 94.

QVAE à me perfecta, quæque instituta sint, cognosce) Florentini, quæ à me perfecta. nos ueterem lectionem conseruamus: dicit enim, exponere se uelle non solum quæ pro Appio iam perfecit, sed etiam quæ

quæ instituerit. exposuit autem, opinor, in commentario, quem literis adscriptum mittebat.

Ex Epistola XLI. pag. 99.

ANTE diem III. Non. Sext.) Perinde est, ac si dixisset, III. Non. Sext. id ex libri XVI. epistola V. ad Tironem intelligi facile potest. ante diem III. Non. ueteres dicebāt, id est die tertio ante Nonas. nam cū dicitur, III. Non. cōcisa locutio est, quæ integra esset, si diceres, III. die ante Non. qua non admodum utebantur antiqui, sed eius loco, ante diem III. Non.

Ex Epistola V. libri IIII. pag. 111.

AN illius uicem (credo) doles? Fortè melior lectio, At illius uicem c. d. ut per ironiam sine interrogatione dicta sint.

Ex Epistola IX. pag. 120.

CONIUNCTVM esse periculum suo cerne-
ret) Alij hanc lectionem uidentur suspectam habuisse: nos eam in uetusto codice Ioannis Scalæ, & in alijs manu scriptis libris inuenimus.

Ex Epistola XI. pag. 121.

BONIS) Nobis, emēdassē, ut Hieronymo Ferrario placet, nisi uetusti omnes codices repugnarent.

Ex Epistola XII. pag. 125.

CERTA res nulla) Scripsimus, ulla, ut in antiquioribus libris legitur. locutionem esse usitatam intelliget qui uiderit ea, quæ diximus in illum epistola penultima libri I. locum, Non modò præmijs.

Ex eadem Epist. pag. 127.

VT TE hortet, & obsecrē) Nihil muto: sic enim
in

in VIII. uetustissimis exemplaribus scriptū esse uideo. Florentinorum tamē lectionem nō improbo : etsi eam in libris manuscriptis ipse quidem nondum inueni.

Ex Epistola II. libri V. pagi. 133.

M V T I A) Pompeij magni uxore, Scaeuolæ filia, quā postea dimissam, quòd adulteriū cum Cesare commisisset, M. Scaurus Syllæ priuignus in matrimonium duxit. Pedianus. 69. Suetonius. 14.

Ex eadem Epist. pagi. 133.

T E audisse credo) Ita legitur in octo uetustis codicibus. hoc autē ideo dicimus, ne quis credat ex ingenio sic esse locum emendatum, propterea quòd alij in duobus, quos ipsi habuerint, uetustis libris aliter legi dixerint.

Ex eadem epist. pagi. 133.

I N A L I Q V O magistratu) Vetustiores codices habent, in animo: ex quo legendum esse, minimo, existimat Vbaldinus Bandinellus: quam & nos ueram huius loci lectionem esse credimus. more enim suo contrarijs contraria reddidit, cum dixit, Ego Consul, qui Remp. conseruaram, ea sum affectus iniuria, qua minimo magistratu nemo unquam improbissimus ciuis.

Ex Epistola LXVI. pagi. 145.

C V M V A R D A E I S) Antea, Vardacis, legebatur. nos in libris manuscriptis, lectionē, quā impressimus, inuenimus. neq; de ea dubitandum quicquam censuimus, cum à Plinio Vardæos inter Dalmatiæ populos, in qua Vatinius bellum gerebat, numeratos uideremus.

Ex Epistola LXIX. pagi. 151.

I G N O T I S nota faciebant) Ignotis pro ijs, qui

B B

non

non nouerant, actiuè posuit, ut etiã Liuius lib. III. notos gratia eorũ, turbã indignitas rei uirgini cõciliat. & Curtius 64. ignoti iumenta agebãt. Plautus autẽ in Pseudolo, 194. Noui: notis prædicas. notis, dixit, idest ijs qui nouerant. itemq; Cicero in oratione pro M. Celio. 38.

Ex Episto. LXX. pagi. 153.

IT A Q V E hoc etiam) Atque hoc etiam, legendum putat Hieronymus Ferrarius, sensu omnino meliore: tamẽ nihil immutandum duxi, cum libri omnes manuscripti cum impressis consentiant.

Ex Episto. LXXI. pagi. 155.

Q V A M à me discesseras) Vetustos codices, quibus ego nunc multis ad harum epistolarum emendationem utor, ita, ut impressimus, habere uidi. itaque aliorum lectionem non sequor.

Ex Epist. LXXVI. pagi. 163.

M. C I C E R O R V F O S. D.) Aut mendosus est huius, & sequentis epistolæ titulus, & pro Ruso, legendum, Mescinio: aut Rufus Mescinio cognomẽ fuit. Mescinius quidem hic sit, necesse est: cuius fratrem fuisse M. Mindium, scribit lib. XIII. Epist. CCXCIX. pagi. 467. quem epistola sequenti ad eundem hunc Rufum scribens fratrem eius esse dicit.

Ex Epist. LXXVI. pag. 164.

Q V A R E tu) ita in omnibus impressis: sed in omnibus manuscriptis, Que tu. docti locum diligentius considerent, ego, hoc adnotare, mei officij esse duxi.

Ex Episto. LXXVII. pagi. 164.

M. T V L L I V S scriba meus) Hic est M. Tullius cognomẽto

gnomēto *Laurea*, Cicerōis libertus, qui *Academia* uillam uersibus, quos recitat *Plinius* libro *XXXI*. celebravit.

Ex *Epistola LXXVII*. pag. 165.

QVAM scribæ meo) *Vetusti* codices habent, quàm darem. unus tamen est, & is quidē omniū ferè optimus, in quo scriptū sit, quàm tibi. ego ita conijcio, cū olim in uetere libro scriptū esset, quàm *Tullio*, [descriptores fecisse, quàm t. ut una litera, quēadmodū etiā in titulis epistolarū, *Tullij* nomē significaret. quod imperitiores postea cum ignorarent, scripsisse, quàm tibi. ut fortasse ita sit legendum, cui potius id negotij, quàm *Tullio* darem. uoces illæ certe, scribæ meo, uetustis in libris non leguntur.

Ex *Epistola LXXVII*. pag. 166.

LEGATVM meum, præfectumq; *Q. Leptam*) Induxi has duas dictiones, *Q. Leptam*: primum quòd in antiquo libro nō sunt: deinde, quòd *Ciceronē*, si præfecti nomē ponere uoluisset, legati fuisse omisurum, uerisimile nō est. postremò cur nomen ponat, cum ad *Mescinium* *Questorem* suū scribat, qui & præfectū, & alios, qui cū *Cicerone* in *Cilicia* fuissent, optime nouerat?

Ex eadem *Epistola*, pag. 166.

VT TVA, quam tu deposueras, *Sestius*.) Hæc est antiquissimi libri lectio, ex qua nihil immutandū, ut *Florēti* crediderūt. est autē sensus. quā ego pecuniā deposui, *Pompeius* abstulit; quā tu, *Sestius*. quod uerò de tua, qua *Sestius* est usus, sollicitus es, propterea quòd adscriptum cuperes, à te iussu meo esse depositā: de hoc (inquit) quòd labores, nihil est: erit enim *S. C.* erunt tuæ literæ, quæ pecuniam istam *Sestio* traditam esse testabuntur.

BB 2

EX

S C H O L I A

Ex eadem Epistola, pag. 157.

IN pecunia exacta ita efferre) Ex uarietate duorum codicũ hæc lectio sumpta est. cuius hic est sensus. Prouincia rationes Cicero retulerat. id eius Quæstor Rufus se absente fieri noluerat: pecuniæ enim nescio quid à se in prouincia exactum in libro rationũ scribi cupiebat, existimans, nisi id cũ reliquis Ciceronis rationibus referretur, eius rei potestatem se deinceps non habiturum: quod ei fuisset inuidiæ, quasi publicam pecuniam uoluisset auertere. itaque commotus est. Cicero autẽ non esse ait, cur irascatur: nam licet ipse rationes iam retulerit, Ruso tamen facultatẽ non adimi de pecunia referẽdi, quam exegisset. in pecunia, inquit, à te exacta non æquũ fuit, ex eo quod ego meas rationes retulerim, ut ita te efferres, itaq; mecũ insolẽter, & iracundè ageres: neq; enim, cur id facias, causa ulla est: nisi quid me fallit: sunt enim alij peritiores.

Ex eadem Epistola, pag. 157.

EX P R O V I N C I A decessimus) Vetusti codices omnes, decessimus, habent. nos una litera, i, in, e, commutata decessimus pro decessissemus è sensu scripsimus. alij codicis antiqui lectionem, quæ parua omnino diligentia restitui potuit, in suum librum coniecerunt.

Ex Epistola ultima. V. lib. pagina. 159.

CO M M O D A omnia) Melius ita opinor, quàm communia omnia. itaq; olim impressimus, secuti libros aliquot manuscriptos, quorum unum sanè per antiquum Hieronymus Ferrarius habet.

Ex eadem Epistola, pag. 159.

ET E N I M cum esset) Alij, ut enim, quam lectione
nens

nem nos non admodum probamus: particulae enim, ut, quae respondeat, uox non erit. ex codice igitur Bernardini Maffei, etenim, emendauimus.

Ex Epistola Libri VI. cuius initium est,

Quotiescunq; & est 183. pagina. 180.

QVARE ad eam spem &c.) Inconsequens, & obscura locutio. ex quo uereor, ne corruptè totus hic locus legatur. ac fieri tamen potest, ut ita scripserit Cicero, & inciderit in uitiū, quod Graeci *σολομοφανές* appellant. cuius generis nonnulla cum in reliquis eius scriptis, tum in libris maxime contra Verrem deprehenduntur: quae Pedianus adnotauit.

Ex Epistola LXXV. pag. 187.

MVLT A Deos uenerati) Nihil est immutandum, ut alij crediderunt: nam etiam alibi nomen pro aduerbio positū est, ut, cum dicitur, multa peccas, & multa egeo. Cicero de natura Deorum. 71. pro Murena 138. Topi-
corum autem initio, cum (inquit) mihi, meisq; multa saepe cauisses. Gellius lib. XIII. cap. XXIII.

Ex eadem Epistola, pag. 187.

ELATVM) Antea, latum: nos castigauimus elatum, meliorē, ut opinor, sensum secuti, quam qui, latum, scribunt. nostram autem lectionem accepimus ex libro manuscripto Bernardini Maffei, nobilissimi adolescentis, qui in studijs liberalium disciplinarum summa sua cum laude uersatur.

Ex Epistola LXXVIII. pag. 191.

RECUPERES) Antea, receperis: nos, recuperes, aliquot iam annis emendauimus, & impressimus. co-

BB 3 dex

dex uetustus scriptum habet, reciperes, & in alijs etiam exemplaribus, i, literam pro, u, sæpiſſime reperias.

Ex Epistola XCVI. pag. 200.

SIMVL accepi) Vetustorū librorū hæc est lectio: cuius etiã Florētini meminerūt. sed quoniã sæpe etiam libros manu scriptos esse corruptos intelligebāt, neq; de dictiōe, simul, præter codicū auctoritatē quicquã habebāt, quod sequeretur: uulgatã lectionē immutare nō sunt ausi. nos nō dubitamus, quin rectè, simul, p simul ac, in exemplaribus antiquis scriptū sit. cuius uocis ex ijs, qui soluta oratione scripserunt, exēpla nō afferam: (nã si quis erit, qui locū ubiq; deprauatum esse contendat, & pro simul, uel simul ac, uel simul atque, legendū dicat: quibus argumentis contra pugnabimus?) sed è poëtis, in quibus eam uocē in aliam mutari carminis ratio nō patitur. dixit igitur Virgilius libro Georgicorū IIII. Taygete simul os terris ostendit honestum Pleias: & Lucretius libro I. cui simul infula uirgineos circumdata cōptus, Ex utraq; parimalarum parte profusa est: & Horatius epistola X. libri I. uiuo, & regno, simul ista reliqui. quibus in locis, simul, dictum esse pro, simulac, licet animaduvertere.

Ex Epistola XCVII. pag. 102.

MVNERV M regionum) Aliquot iam annis ita impressimus, cum ex antiquissimis exemplaribus hæc lectio sumpta esset. quam tamen Florentini non receperunt, credo quòd in suo codice scriptum uidebant, regionum: cuius uocis quæ possit esse sententia, non intelligo. de muneribus autem regionum, idest de ludis regionatim urbe tota edendis, Suetonius in Cæsare.

Ex eadem

Ex eadem Episto. pagi. 103.

IN QVO sit spes) Non uideo, cur quicquam mutari debeat, ut Florentini uoluerunt: cum & ita legatur in codicibus uetustissimis, & sensus meo iudicio sit apprimè commodus: nunc cum dixisset, quod eo labore assequi uis, nullo modo assequere: intulit, aliquid uidebimus in quo sit spes, idest quod nos assecuturos sperare possimus.

Ex Epistola I. libri VII. pagi. 207.

PATEFECISTI Seianum) Cum loquatur de ludis, non displicet uetusti codicis lectio, in quo pro, Seianum scriptum est, scenam. sensus erit: non puto te nostros ludos desiderasse, cum ex cubiculo tuo Stabianum prospiceres, quod tibi scenam referre, & tãquàm scenæ conspectus delectare te posset.

Ex eadem Epist. pagi. 208.

P. METIVS) Hic est P. Metius cognomēto Tarpa, qui ea, quæ in scena recitanda erant, prius iudicabat. eius meminit Horatius in epistola de arte poëtica, & Satyra X. libri I.

Ex eadem Episto. pagi. 208.

HOMINI politico) Vetustos codices, in quibus ita legatur, habet Ioannes Scala, habet Hieronymus Ferrarius, habet Bernardinus Maffeus, habet Paulus Botus, habent alij, quos nõ necesse est commemorare, itaq; nihil muto. alij in suo libro imprimi uoluerunt, homini politico, affirmantes in omnibus uetustis codicibus ita legi.

Ex eadem Episto. pagi. 209.

FRUCTVM ullũ laboris expecto) Veteres oēs

BB 4 libri

libri pro, expecto, habent ex his peto. Florentini legunt, ex his expecto. mihi nostra lectio magis probatur, ut quæ à ueteri scriptura minus recedat: nam & exspecto, & exscribo, & exsupero, & alia huiusmodi cum, s, litera ueteres scribebant, ut ex antiquis monumentis licet cognoscere. uide *Quintilianum* lib. I.

Ex Episto. CII. pagi. 210.

DE BURSA) Hic est T. Plancus Bursa, frater L. Planci, ad quem sunt epistolæ lib. X. accusatus est ambitus, & condemnatus à Cicerone, cui antea Tribunus pl. in causa Milonis aduersatus fuerat, & in cōcionibus magnam inuidiam concitarat. postea rerū potitus Cæsar eū, & omneis lege Pompeia dānatos restituit. Dion, Peditanus, & alij, in his autem epistolis 162. Epist. pagina 205. 260. pagina 426.

Ex Epistola CIII. pagi. 214.

OPTAREM, multæ causæ) Sic antea. nos ex libris manuscriptis uocem, causæ, sustulimus, ut purior & elegantior sit lectio.

Ex eadem Epist. pagi. 213.

MEVOLVISSE etiam reliquis omnibus; postquam non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli) Hic locus antea in omnibus impressis perperam distinctus sensum peruertebat.

Ex epistola CV. pagi. 215.

M. FVRIVM) Variè legitur in libris manuscriptis. Florētini, M. Orsiū, impresserūt, arbitrati eum esse, de quo in epistola XI. libri II. ad Q. fratrem, quod mihi secus uidetur, ex hac enim epistola, qua Trebatium cōmendat,

comendat, eum ante Trebatium iuisse ad Caesarem manifestum est. cum autem ad Q. Fratrem scribit, dicit se eas literas M. Orfio dedisse, cum iam Trebatius in exercitu Caesaris esset: quod in iisdem literis postea significat, cum inquit, Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo.

Ex eadem Episto. pagi. 215.

LEPTAE legatum) Crederem legedum esse, leg. III. legatum, id est, legionis tertiae legatum. forte enim librarius scripserat, leg. iij. pro legionis tertiae: quod deinde is, qui legebat, cum non intelligeret, ex duabus dictionibus unam fecit, et scripsit, Leptae.

Ex eadem Epist. pagi. 215.

Q. V O D familiam ducit) Quod caput est, quod in eo summum est: ut referatur non ad Trebatium, sed ad id quod dicit, in iure civili singularis memoria, summa scientia. cum enim Trebatium a multis rebus laudasset; memoriam, et scientiam in iure civili, ceterarum laudum, quibus Trebatius abundaret, quasi familiam dixit ducere: translatione sumpta a rectoribus familiarum, quos domestici omnes ueluti duces sequuntur.

Ex eadem Epist. pagi. 216.

P U T I D I V S C V L I) Paulo, quam satis est, diligentiores. excusat enim se, quod in Trebatio commendando plura uerba consumpserit, quam Caesaris humanitas patiatur. putidum autem appellat Cicero, in quo nimia diligentia reprehendi possit, ut de oratore lib. III. 146. nolo exprimi putidius, nolo obscurari diligentius. et de off. lib. I. 27. literae neque expressae, neque oppressae, ne aut obscurum esset, aut nimis putidum. legitur autem in nonnullis

BB § manu scri

manu scriptis libris, blandiusculi; sed in antiquioribus, quos secuti sumus, putidiusculi.

Ex Episto. CVIII. pagi. 217.

PROPTER eius occupationes nihil sum ausus scribere) In duobus uetustissimis codicibus nō est uox illa occupationes: sed eius loco spatij aliquantū est relictū. ex quo credimus, à recentioribus, quorum imperitia deprauati leguntur ueterū scriptorum libri, uocē, occupatiōes, esse repositā. nos, quid ea dictio, quā in exscribēdo librarius omisit, significare potuerit, assequi coniectura non possumus. græcam quidē uocē deesse crediderim. id enim uerisimilius est, quā latinam: ut etiā alibi cognoscitur in ipsius Ciceronis scriptis, ubi græcum desideratur ex scriptorū inscitia, qui cum id legere non possent, mittebāt, relicto spatio, ut ab alijs aliquando reponeretur.

Ex Episto. CX. pagi. 220.

AUT CONSOLANDO, aut consilio, aut re iuueno) Senarius integer è Terentij Heautontimorum meno translatus in hunc locum. sic enim in ea fabula, actu I. scena I. cum Mitione loquēs Chremes inducitur: istuc, quicquid est, fac me, ut sciam: Ne retice; ne uerere; crede inquam mihi: Aut consolando, aut cōsilio, aut re iuueno. Terentius porrò, ut opinor, à Plauto paucis immutatis accepit. apud quem in Pseudolo, actu primo, ita loquitur Pseudolus seruus: Fac me certū, quid tibi sit: Iuuabo aut re, aut opera, aut consilio bono.

Ex Episto. CXI. pagi. 220.

OMNIBVS, unde petitur) Debitoribus. ita etiam de oratore libro I, 98: homo ex disertorū nume-

ro postulabat, ut illi, unde peteretur, uetus atque usitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuisset, apud iuriscōsultos frequens est locutio.

Ex Epistola CXII. pag. 221.

FIDUCIAE, INTER bonos bene agier? quis) Ita legitur in libro manu scripto. & sanè crediderim, non aliter hunc locū esse scribendū, etsi priorē lectionē cōseruarim. uoces enim illæ, VT, & OPORTET, quæ sunt in impressis, additæ sunt ab imperito, qui locutionē parum integrā crederet; cū alibi à Cicerone iurecōsultorum formulas sine uerbo citari nō animaduertisset, ut de off. lib. III. In fiducia, (inquit) inter bonos bene agier? codices enim uetusti nō habent, VT. & ibidem paulo post. cū dicitur, inter bonos bene agier, quicquam agi dolose, aut malitiose potest? in topicis etiam 226. ubi eadem hæc usurpantur uerba, manu scripti codices ab impressa lectione dissentientes, nostram sententiam confirmant, quam etiam Romæ doctissimis hominibus probaui.

Ex Epistola CXIII. pag. 223.

TREVIROS uites censeo: audio capitales esse:) Ut unicuique quod suum est, tribuamus, Petri Bembi, hominis & dignitate, & omnium uirtutum cognitione clarissimi, epistolam, qua huius loci sententiam diligentissime, & ornatissime exposuit, adscribemus. non enim eos imitari placet, qui ex aliena industria sibi laudem aucupantes, quæ ab alijs didicerunt, edunt pro suis.

Petrus Bembus Bernardino Sandro S. Quod hodie manè quærenti tibi à me de illis Ciceronis ad Trebatium uerbis: Treuiros uites, censeo: audio capitales esse:

esse: mallem, auro, argēto, ære essent: respōdi, iocū esse, & multiplicē, & festiuū: qui quidē iocus in antiquis, & numis, & scriptoribus deprehenderetur: itaq; quoniam eramus in uia, neq; libros, neq; numos haberemus, reieci te in alium diem: id, ne te diutius torqueat, est eiusmodi: ut ioci causa; quod quidem Cicero ad illum scribens more suo ferē semper facit; & Treuiri, & capitales in ambigui genere sint posita. nam cū uideatur monere illum, ut uitet Treuiros Galliæ populos, qui capitales, bellicosiq; sint: ludit cum in Treuirorū, tum in capitalium uerbo. erat enim Romæ magistratus, Triumuii capitales: qui etiā Treuiri dicebātur. sed quoniā hoc ipsum Triumuirum nomen iterum in ambiguo poni poterat, cū essent etiam apud Romanos Triumuii pecuniæ cudendæ: quos ita inscribebant: A. A. A. FF. hoc est, Auro, Argento, Aere Flando Feriundo: iocatur iterum in hoc uerbo, luditq; Cicero, ut mihi quidem uidetur, bellissime, addens, mallē Treuiros istos esse pecuniosos, quā bellicosos; ut Cæsare eos uincēte, tu dite sceres. itaq; infert, mallem esse Treuiros auro, argēto, ære; quā scilicet capitales. Triumuiros autē etiam Treuiros solitos dici, Liuius satis locuples esse testis potest: cuius sunt hæc in lib. quartæ decadis X. Colonia Grauisçæ eo anno deducta est in agrum Etruscū de Tarquiniēsibus quondā captū. quina iugera agri data. Treuiri deduxerunt C. Calphurnius Piso, P. Claudius Pulcher, C. Terētius Hister. Quod uerò Triumuii pecuniæ sic, ut dixi, inscriberētur; est apud me numus æreus perātiquus ita scriptus C. P L O T I V S I I I V I R. A. A. A. FF. sunt & alij numi aliorū nominū, eiusdē tamen

men tituli; quos inspicias, cū uoles. Hæc ad te scripsi, cum domū rediisſe, & numos, ac librū sumpſiſſem amore tui admonitus. Vale. Prid. Idus. Iun. M. D. XXXIII.

Ex Epistola CXVI. pag. 224.

NON NIMIS φιλοθέωρου) Aliter antea in omnibus impressis. nos, ut in nostro libro legitur, emendauimus, & impressimus septimū abhinc annum. iocans enim ut solet, dicit se Trebatiū non reprehendere, quòd non nimis spectādi cupidus fuerit, id est, quòd in Britanniam profectus nō sit, ut essedarios spectaret. tacitè autem ut ignauū, & pusilli animi subaccusat, qui Cæsarem in Britanniam sequi ad bellum noluerit.

Ex eadem Epistola, pag. 225.

RESPONDERE) Negāt, inquit, esse qui peracunctentur: cum homines te iurecōsultū imperitū existiment. iocatur enim in uerbo respondere: quasi dicat: negant te habere, cui respondeas, cum s. nemo te consulat.

Ex Epistola CXVIII. pag. 227.

GRAECVLAM tibi misi cautionem chirographi mei) Puto sensum esse. cōmendauit te Cæsari literis græcè scriptis.

Ex eadem Epistola, pag. 227.

QVAM hæc scribere.) Suspicio mendum subesse. mihi enim perobscurus est sensus. & ut liberè dicā quod sentio, legendum crederem, quàm exscribere, nulla prope modum mutatione facta. deprauationis enim origo, ut opinor, ea fuit. describendis libris sæpe duos præficimus, qui legat, & qui de legente excipiat, ut scilicet celerius, & certius id muneris conficiatur. cū autē is, qui legeret, protulisset,

protulisset, exscribere, credidit scriptor, exscribere, dictū esse: itaq; fecit in libro. alius deinde errorē, quem per imprudentiam commissum debuit tollere, temeritate auxit, una dictione in duas diuisas, priori duabus literis, quas falso desiderari credidit, adscriptis, h, & a, ut legeretur, hæc, sensu fortasse commodo, sed, ut dixi, mihi perobscuro. quòd si legatur, exscribere, hoc dicet. uideo te parum dutescere, cui charta desit, in qua tuas formulas, aut aliud quidpiam exscribas. ea enim si suppeditaret, nūquā profecto ad nos in palimpsesto. infert enim an hoc significas, nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi suppeditare? dixit autem, quod delere malueris, quàm exscribere, per iocum significans, nō habuisse Trebatium in quo exscriberet id, quod delebat. itaque se mirari quid fuerit in illa chartula, quasi molestè ferat id perijsse: chartæ enim inopiam ostendi, cum scribat in palimpsesto. idem error in III. epistolam VIII. libri ad Atticum irrepserat: ubi enim antea legebatur fasces laureatos hæc ferre ex Italia, nemo non uidet legendum esse, exferre, ut ex uetustis codicibus Florentini reposuerunt.

Ex eadem Epistola, pag. 227.

M. AEMILII Philemonis) Cum in libris manuscriptis uariè legeretur: (quidam enim Meuilij, quidam Metilli habent) ausus sum emendare M. Aemilij: procul enim dubio libertus fuit adoptatus in Romanā familiā, ut alij multi. cū autē Metriliorū mentionem nondum inuenirim; & codicum uetustorū uarietate, in quibus ueræ lectionis quasi quædam uestigia cernuntur; & Pediani uerbis, qui eiusdem (ut opinor) liberti meminit, adductus sum,

sum, ut, M. Aemilij, corrigerem. libet autē ipsius Pediani locum recitare, ut studiosis quærendi labor absit. is igitur ita in argumento orationis pro Milone. Munatius Plancus Tribunus pl. produxerat in concionem M. Aemilium Philemonem, notum hominem, libertū M. Lepidi. ita tamen hoc sentimus, ut afferentibus alijs meliora, perlibenter de nostra sententia discessuri simus.

Ex Epistola CXX. pagi. 228.

DOCTOREM tamē, lumēq; desiderāt) Omnino in omnibus libris manu scriptis, pro lumenq;, legitur, unumq;. ego tamē libentius legerim, usumq;, idest exercitationemq;, ut dicat idem, quod suprā, nullā artem literis sine interprete, & sine aliqua exercitatiōe percipi posse.

Ex Episto. CXXI. pagi. 229.

RUFIO mediusfidius tuus) Tuus, inquit, quòd eiusdem esset gentis: Rufio enim Trebatorum cognomen fuit. id ex lapide, qui Romæ est in porta Latina: sic enim in eo scriptum legitur. C. VIBIVS C. F. MA= CER, C. TREBATIVS RVFIO FA= CIVND. CVRAVERVNT.

Ex eadem Epist. pagi. 229.

HABET lucum) Sunt, qui, lucum, ideo malè legi credant, quòd neque luci capax esset priuata domus, & luci, qui sacri essent, non sine scelere incidi possent. nos existimamus, lucum, non intra parietes, sed ante aedes Trebatij fuisse: neque Ciceronem impiè consuluisse, qui eum à Trebatio cædi uellet: quomodo enim rectè, & sine piaculo id fieri possit, docet M. Cato in primo dere rustica.

Ex

S C H O L I A

Ex Epistola CX XIII. pagi. 231.

M A N E A T Damasippus in sententia) Vt emat, quemadmodum dixit, quæ mihi nõ placuerint. est autem is, de quo Horatius Satyra III. libri II. Insanit ueteres statuas Damasippus emendo.

Ex Epistola CX XV. pagi. 233.

C A P I V S (opinor) olim, Non omnibus dormio) Aliàs ita emendauimus, cū libri omnes nõ modo impressi, sed etiam manuscripti hoc in loco mendosi legerentur: quidam enim Citius, quidam Cepio, alij aliter habebant. nos ex Festo Pompeio locum restituimus, qui adagium, Non omnibus dormio, natum esse à Capio quodam scribit, qui Pararencho diceretur, quòd simularet dormientem, ut impunius uxor eius mœcharetur.

Ex eadem Episto. pagi. 233.

R E S P O N D I, nullo modo me facere posse, cum uellem.) Elegantior lectio, quàm quæ antea in impressis libris erat. hanc lectionem etiam Florentini in suo libro scripserunt: sed, quomodo eam interpunctis distinxere, non eo sensu, quo nos, uidentur accepisse.

Ex Epistola CX XVI. pagi. 234.

V E R E O R, ne in Catonem, Cato in nos) Hanc lectionē cū alij uetusti codices habēt, tū is, qui est apud Bernardinū Maffeuū. sensus est. uereor, ne nos scribamus in Catonem, & eum nostris scriptis laudemus: Cato autem laudatus exitio nobis sit, Cæsare nos, quòd ipsius inimicū laudemus, malè mulctante: quasi dicat, uereor, ne Catonē extollamus, ipsi autē deprimamur. & dixit, in Catonem, (subaudi scribere) idest in Catonis laudem, ut de oratore libro

libro II. 141. & de natura Deorum libro I. 17.

Ex Episto. CXXVIII. pagi. 235.

GALLO S. D.) Florentini, & alij credūt hūc esse M. Fabium Gallum, quid de coniuratione Catilinæ, quæ ab Allobrogibus acceperat, ad Ciceronē detulit. sed est amicissimus meus, uir sanè his literis, quæ humaniores appellantur, instructus, sed maximarum doctrinarū cognitione præstantior, qui hunc potius existimet esse P. Sestium, pro quo extat oratio, cui cognomē fuerit Gallo: fuisse enim hoc Sestiae gētis cognomē, intelligitur ex oratione pro Milone, ubi ita scribit: Sacrarium, quod est in fundo T. Sestij Galli. Tribunatum autē plebis & petijisse Sestium Ciceronis restituendi causa, & pro eius salute gessisse, ex ipsius Ciceronis scriptis notissimum est. quod item de M. Fabio dici nō potest: neq; enim is, quo tēpore Cicero exulauit, Tribunus fuit: ne alijs quidem temporibus, quod sciri possit. nā quod infrā dixit, si falsa fuerunt, quæ tu ad me detulisti: significat ea, quæ Sestius C. Antonij Consulis Quæstor ad Ciceronem Consulem de ipso Antonio Consule suo detulit: sic enim in oratione pro eodem Sestio habita. Quæstor C. Antonij collegæ mei fuit sorte, sed societate consiliorum meus. impedior nonnullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam, quanta ad me detulerit. Hæ rationes faciunt, ut amicissimi hominis sententiæ libenter acquiescam.

Ex Episto. CXXIX. pagi. 237.

NON solum suis erga me) Has uoces uetustis in libris alij dixerunt se non inuenisse. nos inuenimus in codice Bernardini Maffei, Hieronymi Ferrarij, Ioānis Scalæ.

CC

Ex

S C H O L I A

Ex episto. CXXXI. pagi. 239.

SALVIS rebus) Potius, Rep. nondum afflictā,
quā, ut quidam uolunt, sine bonorum imminutione. sic
enim dixit etiam ad Sulpitiū epistola I. libri IIII. Vtinā
Serui saluis rebus colloqui potuissemus inter nos.

Ex epistola ultima, quæ est 134. pagi. 242.

PENNIGERO, non armigero in corpore) nō
dubium est intelligi de auibus, Quas Philoctetes cōsi-
gebat tardus celeres, stans uolentes. Florentini tamen
in suo libro, pinnigero, legi maluerunt, cōtra Quintilia-
ni sententiam, qui pinnas de auibus dici non uult.

Ex eadem Episto. pagi. 242.

ILLIS interioribus literis meis, quibus sæpe uere-
cundiosem me in loquendo facis) Iandiu suspicatus sum
hunc locum esse deprauatum: neque enim si ita lega-
tur, sensus elici bonus possit. Hieronymus autem Ferra-
rius Corrigiensis, qui quidem Ciceronis scripta, quātum
intelligi possunt, & intelligit, & scriptis ipse suis mirifi-
ce exprimit, arbitratur esse legendum, illis interioribus
literis, eis, quibus sæpe uerecundiosem me in loquēdo fa-
cis. cuius sententiæ nos facile acquiescimus: ita enim &
aptus colligetur sensus, & erit locutio sanequā elegans,
qua in suis scriptis ita frequenter Cicero est usus, ut eius
exempla huc asferre putidum propè sit.

Ex Episto. CXXXVIII. pagi. 248.

LENTULI Cruris) Hic est, opinor, L. Lentulus
Cruscellus, qui anno sequenti Cos. fuit cum M. Marcello.
puto autem illum & Cruris, & Cruscelli cognomine
indifferenter appellari solitum.

Ex

IN EPI. FAM.

Ex eadem Epistola, pag. 248.

NOSTRI equites) Cum in libro manu scripto legeretur, equ. facile in eam opinionem descendi, ut, equites, legendum esse existimarem. nostri autem, inquit, quòd erat ipse ex ordine equestri, ut ex oratione qua eum Cicero defendit, cognoscitur.

Ex eadem Epistola, pag. 248.

RATIONE, & insidijs usus uideretur in euitandis eorum consilijs) fortè melius, ratione, & consilio usus uideretur in euitandis eorum insidijs.

Ex eadem Epistola, pag. 248.

LAELIOS) Fortè Lollios, qui Cæsaris amici fuerunt, quemadmodum Antonij: nam Lælij Pompeiani. qua in opinione magis sum confirmatus, postquã in epistola III. libri V. ubi, Lælium, impressum erat, uetustissimos codices, Lollium, habere uidi.

Ex eadem Epistola, pag. 248.

MEA porrò comitia quem euentum sint habitura) Sic antea in omnibus impressis. nos uocem, comitia, sustulimus: quæ subintelligitur, ut etiam cum dixit, Prætorijs moræ quædam inciderunt.

Ex Epistola CXXXIX. pagina. 251.

QVODAM silice iam omnia) Codex uetustus Ioannis Scalæ sic habet, quodam omnia in Sicilia: Bernardini Maffei, Quodam uictilicra omnia: Qui est in Medicea bibliotheca, Quodam incilicia omnia. uulgata lectio non est in libris manuscriptis. uidendum an ita legi possit, Quodam incili iam omnia.

S C H O L I A

Ex Epistola CXL. pag. 252.

C O N F E C T A, omnia fœda, & inhonesta sunt) Hoc in loco uetusti codices inter se discrepant. nos eum, quem habet Ioannes Scala, ut minus deprauatum secuti sumus: sic enim in eo legitur: cōfecta omnia fœda, & inhonesta sunt. ex quo adducti sumus, ut, una litera immutata, legeremus: cōfecta, omnia fœda, & inhōnesta sunt.

Ex eadem Epistola, pag. 252.

T A B E R N A R I I S) Aquarū ius penes Aediles, & Censores erat. itaque cum tabernarij publicas aquas in suum usum deducerent, Celius, qui tunc temporis Aeditatem gerebat, ea de re cum tabernarijs & aquarijs pugnavit: concionem etiam de aquis scripsit, cuius meminit Frontinus libro II. de aquæ ductibus.

Ex Epistola CXLI. pag. 253.

P A V L A Valeria) Alij, an hæc Bruto nupsert, dubitare uidentur, propterea quòd libro XI. Pollam Bruti uxorem fuisse perspiciant. ego nupsisse existimo, & eam ipsam esse, quæ libro XI. appellatur Polla: ut, quæ admodum ab aula olla, sic à Paula Polla dicta sit.

Ex eadem Epistola, pag. 253.

N O N D V M retulerat) Si ita legatur, subintelligi poterit, dotem. sed mihi non displicet amicissimi mei coniectura, qui ita legendum putat, mundum retulerat. mundus autē muliebris qui sit, exponit Liuius lib. XXXIII. munditiæ (inquit) ornatus, & cultus, fœminarum insignia sunt. hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri.

Ex Epistola CXLII. pag. 254.

M. T V C

M. TVCCIVM accusatorem suum &c.) Huius loci sensum, etsi obscurissimus est, tamē declarare conabimur. Reorū causæ ordine agebantur: nam quæ tempore prior fuerat, eius prior item locus erat. excipiebantur tamē eæ causæ, quæ cum causis iam iudicatis coniunctionem aliquam habebant, ut earū quasi appēdices quædam viderentur: eiusmodi enim causis, etiā si post multas alias delatæ essent, tamen primus locus erat constitutus. itaque in oratione pro Cluentio, Fabritiū (inquit) reum statim fecit: utq; ei locus primus constitueretur, propter causæ coniunctionem impetrauit. propter causæ coniunctionem, inquit, quòd Fabritij causa eadem erat, quæ Scamandri, qui antea condemnatus erat. & infra in eadem oratione: apud eosdem iudices reus est factus Oppianicus, cū is duobus præiudicijs iam dānatus esset. ab ijsdem autem iudicibus locus ei primus est constitutus. Hoc ideo factum est, quòd Oppianici causa coniunctionem habebat cum Fabritij, & Scamāndri causa, quos iudices iam damnauerant. Excipiebātur etiam causæ de ui, quæ primo loco agebantur, omiſsis alijs causis, quæ tēpore priores fuerant. sic Milonis causa, quòd erat de ui, extra ordinem est acta. sic M. Celius, cum Atratini patrē de ambitu reum fecisset, de ui postea accusatus, causam ipse prior dicere coactus est. sic etiā C. Sempronius cū à M. Tuccio esset accusatus, & causam suam eo anno nollet agi (for- tē quòd ex ijs, qui tunc iudices erant, aliquos se habere inimicos intelligeret:) accusavit accusatorē suū lege Plotia de ui, eo cōsilio, ut, interposita extraordinaria causa, tempus tereretur; & suæ causæ iudicium, cū eius agenda spa-

tium non esset, in annum sequentem necessario reijceretur. Extraordinarius autem reus is dicebatur, cuius causa non ordine, ut aliæ causæ, sed primo loco semper ageretur: & inde extraordinaria causa, quæ statim ante omnes causas ageretur, ut cum erat de ui, uel coniunctionem habebat cum aliqua causa antea iudicata.

Ex eadem Epist. pag. 255.

LATERENSIS leges ignorans, pronuntiauit quod singuli ordines iudicassent) Cum ex tribus ordinibus, qui res iudicabant, duo Seruilium absoluisent, unus condemnasset, uniuersorum autem iudicium æquo numero sententiæ fuissent, Laterensis, qui ordines, non sententias respiceret, absolutum credidit, seq; eum in tabulas dixit absolutum relaturum. postea cum in lege reperisset, non ex ordinum numero, sed è iudicium maiori parte uel absoluendos, uel condemnandos esse reos: non retulit, ut dixerat, in tabulas absolutum, ordinum iudicia perscripsit. fusius autem explicabimus, propterea quòd obscurior est sensus, ita ut eum pauci uiderint, nemo certè ostenderit: non enim, in quo Laterensis Prætor deceptus sit, animaduertunt, quod nos pluribus uerbis, ut etiam tardiores intelligant, ostēdemus. Iudicia penes tres ordines erant: qui quidem tres ordines ex senatoribus, equitibus, Tribunis ærarijs cōstabant. fieri autē poterat, ut quæ duo ordines absoluisent, unus condēnasset, is tamen nō absolutus, sed condemnatus iudicaretur, hoc modo. Eunt in consilium senatores XXVI. equites XXV. Tribuni ærarij XXIII. ex senatoribus absoluunt reū XIIII. condemnant XII, ex equitibus absoluunt XIII. condemnant

demnant XII. ex Tribunis ærarijs absoluunt IIII.
 condemnant XX. si ex ordinum numero iudicaretur
 reus, absolutum appareret, quippe cum ex tribus ordini-
 bus absoluerint duo, senatorius, & equester. cum autem
 lex, quod iudicū maior pars iudicarit, id ius ratū esse ue-
 lit: condemnatū reum, nemo est, quin uideat, cum senten-
 tias graues habuerit XLIIII. absolutorias XXXI.
 Prætor autem Laterensis cum ex more pronuntiare de-
 beret, quot sententijs absolutus, quot esset condemnatus
 reus: leges ignorans, de numero iudicum nihil, de ordini-
 bus, quid singuli iudicassent, pronuntiauit, ac se in tabu-
 las absolutum dixit relaturum. postea cum lege perspe-
 cta, erratū intelligeret; dubius animi, quid ageret; quòd
 neq; contra legem, neque contra id, quod pronuntiarat,
 uellet facere: neque absolutum, neque damnatū retulit:
 tantum ordinum iudicia perscripsit. ex quo paulo post
 infert Celius: sic nunc neque absolutus, neque damnatus
 Seruilius, de repetundis saucius Pilio tradetur.

Ex eadem Episto. pagi. 255.

A' QVODAM suo emissario) Florentini in
 uetusto codice legi dixerunt, à quodam suo rustetio. ue-
 ram lectionem esse puto, à quodam suorum S. Tetio,
 quam excogitauit amicissimus meus, homo ita omni lau-
 de cumulatus, ut ego ei quàm paucissimos comparem,
 neminem certe anteponam. Tetios autem & libertos,
 & amicos Claudiorum fuisse, è qua gente erat Appius,
 ostendit Asconius, ubi in oratione pro Milone locum il-
 lum exponit: Hæc insidiata Pompeio est. quanquam
 ibi tantum de Damione Clodij liberto loquitur. sed Da-

mionem Tetiæ gentis fuisse, ostenditur ad Atticum 50. itaq; hic Celius de Appio loquens, accusatus, inquit, est à quodam suorum Sexto Tetio: nam cum, Sextus, antiqui significare uolebant, uel Sex. scribebant, uel S.

Ex eadem Epist. pagi. 255.

L. I V L I V S L. F. P O M. Annalis) Ex
 X X X V. tribubus, aliquam (ut inquit Pedianus) ne-
 cesse erat, cuiuscunque esset ordinis, ciuis Romanus obti-
 neret. is autem ostendebatur à prænومine suo, à nomine
 (nomine autē familia significatur) à patris prænومine,
 à tribu, à cognومine, ut Philippica I X. Ser. Sulpitius
 Q. F. Lemonia Rufus. Lemonia enim tribus est ablati-
 ui casus, ut sit, ex Lemonia, ut inquit Asconius. in lapidi-
 bus autem antiquis serè semper, in libris aliquando prio-
 ribus tantummodo literis significari tribus animadu-
 tas, ut in hoc S. C. ubi enim legitur, Pom. sciendū est, Pon-
 tinam intelligi (nam & Pontina, & Promptina in lapidi-
 bus antiquis, & uetustis libris scriptum est) ubi Pop. po-
 piliam: ubi Pup. Pupiniam: ubi An. Aniensem: quod cum
 antea non esset exploratum, alij pro An. Capito, duabus
 uocibus coniunctis legebant Ancapito: Bernardinus au-
 tem Rutilius, qui nuper Venetijs obiit, in suis adnotatio-
 nibus credidit, antiquas notas fuisse, quæ significarent,
 Atteij nepos, in quo quàm deceptus sit, non attinet dice-
 re. si enim ab auo ostendendus aliquis erat, non ab eius
 nomine, sed à prænومine ostendebatur. Florentini au-
 tem in calce operis, ubi corrigunt impressorum errata;
 locum, qui rectè habebat, deprauarunt: cum enim lege-
 retur, An. Capito; legendum potius crediderunt, A. N.
 Capito.

Capito. quos alij postea imitati, in eundem errorem inci-
derunt, Aniensem tribū nō agnoscentes, quæ duabus mo-
do literis, ut iā dixi, scripta fuerat. quæ me ratio mouit, ut
ubi, Puphirrus, una tātū uoce antea legebatur, duabus in
nostro libro scriberē, Pup. Hirrus, idest, Pupinia Hirrus:
tribus enim ante cognomen ponebatur, ut etiā alibi licet
uidere. quoniā autē hanc tribuū cognitionē nō ita facilem
esse perspicimus (nā & Volaterranus, & Alexāder, qui
dies Geniales scripsit, & alij, quos nō necesse est comme-
morare, parū uidētur in suis libris earū numerū, & nomi-
na tenuisse) studiosis nō fore prorsus inutile, aut iniucun-
dum arbitramur, si quæ in hanc rationē dispersa in uete-
rum monumētis leguntur, coacta huc afferamus. Fue-
runt igitur Romanæ tribus XXXV. quarum nomina
infra scripsimus, & scriptores aliquot, qui de ijs memi-
nerunt, apposuimus, ut inde facilior earum, ac certior
unicuique cognitio sit.

Aemilia, de qua Cicero ad Atticum 30. Liuius libr.
XXXVIII. Antiq. LXXV.

Aniensis, Cicero pro Plancio, Liuius lib. X. familiarium
epistolarum 117: Antiq. CLXXV. & CXC.

Cornelia, Liuius lib. XXXVIII. Antiq. CLI.

Claudia, Liuius lib. II. Virgilius libro VII. Dionysius
Halic. V. Antiq. LXXV. & CXIII.

Collina, Varro libro IIII. de lingua lat. Plinius lib.
XVIII. cap. III. Sex. Pōpeius, Antiq. XXVII.

Crustumina, siue Clustumina, nam in antiquis & lapi-
dibus, & libris sæpiissime per l scripta legitur. Ci-

CC,

cero

S C H O L I A

- cero pro Plācio, & p Balbo, Antiq. C X X X I I I.
 Esquilina, Varro libro I I I I. de lingua lat. Plinius lib.
 X V I I I. Cap. I I I. Sex. Pompeius in litera V.
 Falerina, Liuius lib. I X. Antiq. C X X.
 Fabia, Horatius epistola V I. libri I. Suetonius 38: An-
 tiq. L X I. & C C C X L I I I.
 Galeria, Liuius lib. X X V I I. Plinius libro V I I. cap.
 X L I X. Antiq. L X X X I X. & C X L I I.
 Lemonia, Cicero pro Plācio, & Philippica I X. Sex. Pō-
 peius, Antiq. L X . C I. & C L I.
 Metia, Cicero ad Atticum 63. Liuius lib. X X I X. Val-
 lerius Max. 49. Sex. Pompeius.
 Narniensis, Cicero in Rullum, Liuius lib. V I. ubi cor-
 ruptè legitur Arniensis, & lib. X X I X.
 Otriculana, Cicero in Rullum, ubi mendosè legitur
 Otriculana.
 Oufentina, Liuius lib. I X. Sex. Pompeius in litera V.
 Antiq. X X I X. bis, & L X I I.
 Palatina, Cicero in Verrem I I I I. 124: Asconius 18:
 Varro lib. I I I I. de lingua lat. Plinius lib. X V I I I.
 cap. I I I. Liuius libro X X. Sex. Pōpeius in litera V.
 Antiq. X X I X. bis, & L X I I.
 Papiria, Sex. Pompeius, Antiq. L X I I. & C X X X V.
 Pollia, Liuius lib. X X I X. Valerius Max. 200. Antiq.
 C X. C X I I I. C X L V I I.
 Popilia, Valerius Max. 200. familiarium epist. 117: Sex.
 Pompeius, Antiq. C C I I I C.
 Pontina, siue Pomptina, utroque enim modo scribitur:
 Cicero ad Atticum 63. Liuius lib. V I I. Sex. Pom-
 peius,

IN EPI. FAM.

peius, Antiq. CLXXVI.

Publicia, Liuius lib. VII. Antiq. LXVI. LXXXI.
interdum etiam scribitur Ppublicia.

Pupinia, Cic. ad Q. fratrem 308. familiarium epist. 255.
Liuius dec. III. lib. VI. Sex. Pompeius.

Quirina, Asc. 62. Cicero pro Quintio, ubi antea men=
dose legebatur Quirinas: familiarium epist. 255. Sex.
Pompeius, Antiq. XV. XLIII.

Romulia, Sex. Pompeius, Cicero in Verrem II. item in
Rullum, Asconius 18: Varro lib. IIII. de lingua lat.
Antiq. CLXV. & in lapide, quẽ Ferrariẽ uidimus.

Sergia, Asconius 62. Antiq. LXI. LXIII.

Suburrana, Plinius lib. XVIII. Cap. III. Varro li. IIII.
de lingua latina, Sex. Põpcius in litera S, & litera V.

Sapinia, Liuius lib. XXXI. & XXXII.

Scaptia, Suetonius 38: Sex. Pompeius, Liuius lib. VIII.
Antiq. CCCCLXXVI.

Stellatina, Liuius lib. VI. Antiq. CX. CL.

Sabatina, Liuius lib. VI. Sex. Pompeius.

Terentina, Cicero pro Plancio, Liuius lib. VI. familia=
rium epist. 256: Antiq. CXL. CCCXXXVI.

Tromentina, Sex. Pompeius, Liuius lib. VI. ubi corru=
ptè legitur Promentina: Antiq. CVII. & in Lapi=
de, qui Caietæ est, in quo ita scriptum legitur, L.
ATILLIO L. F. TROMEN.

Velina, Cicero ad Atticum 63. & in Bruto 180: Hora=
tius epistola VI. libri I. Persius, Antiq. XIX.

Volitina, Cicero pro Plancio, Antiq. LXXV. CLV.
& in lapide, qui Venetijs est in turri sancti Vitalis,

in

in quo ita scriptum est, CN. NVMERIVS CN.
F. VOL. FRONTO.

Veientina, Cicero pro Plancio.

Veturia, cuius mentionem in auctoribus fide dignis non-
dum inueni.

Hæ sunt XXXV. tribus, in quas Vrbs dissipata erat,
ex hoc autem numero quatuor tantum urbanæ fuerunt,
Palatina, Esquilina, Collina, Suburrana, in quas, ut in-
quit Plinius, transferri ignominie esset, dictæ à partibus
Vrbis, in queis habitabant. reliquæ omnes rusticæ, lauda-
tissimæ, eorum, qui rura haberent: quæ proprie ingenuo-
rum erant, cum urbanæ libertinorum essent, ut auctor est
Asconius 92. & L. Florus in epitome libri XX. Asco-
nium autem, ubi in III. oratione in Verrẽ illud exponit,
V. ET XXX. TRIBVS, cur de nominibus Sabina-
rum plures tribus esse factas dixerit, mirari nõ satis pos-
sum, cum à Sabinis non tribus, sed curiæ nomina accepe-
rint, ut inquit Liuius lib. I. & Sex. Pompeius de uerbo-
rum significatione libro III. tribus autem unde dictæ
sint, uel ex eodem Pompeio, uel ex alijs facile est cogno-
scere. Urbem autem in XXX. curias à Romulo, à Ser-
uio autẽ Tullo, qui multis annis post Romulũ regnauit,
in IIII. tantũ tribus diuisam esse cõstat, quæ XXXV.
numerum expleuere. Dionysius autem Halic. lib. II. in
III. partes multitudinem omnem, ac trium rursus earũ
partium in denas partes unanquanq; à Romulo diuisam
esse scribit: uocatas autem partes maiores, tribus; mino-
res, curias. M. item Varro libro IIII. de lingua lat. argũ
Romanum in III. partes, unde tribus appellata sit, diui-
sum

sum fuisse scribit. ex quibus exemplis manifestum est, & tribus à curijs diuersas fuisse, & à Sabinis mulieribus non tribus, quæ Romuli ætate III. modo fuerunt, sed curias esse nominatas. Illud multo magis animaduertendum, diligenterq; considerandum censeo, cur L. Florus in epitome libri XIX. duas tribus multis post exactos reges annis adiectas esse dicat, Velinam, & Esquilinam: cū Esquilina ex IIII. tribubus una fuisset, in quas Seruius Tullus urbem diuiserat. libro etiam VI. Liuius ita scribit: Tribus IIII. ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narniensis: eaq; XXXV. numerum expleuerunt. post autē libro VII. duas tribus ait additas esse, Pontinam, & Publiciam, & duas item libro IX. Oufentinã, & Falerinam: ut uideatur à se ipso dissentire; nisi si, additas, & adiectas, pro auctas (ut quidē ego accipio) dictū uelis. Quæ de tribubus diceremus hæc habuimus. Vbi autē scripsimus, Antiq. librū, q̄ Romæ olim est impressus, cui titulus est, Antiquæ Urbis epigrammata, significauimus. chartarum autem eiusdem libri numerū subiecimus, ut facilius, quæ uolumus, reperiri possint.

Ex Epistola CXLIII. pag. 256.

A D E X Cal. Mart.) Forte, ex ad Cal. Mart. id est, ex Cal. Mart. quod paulopost ostendit. usus est hoc loquendi modo & M. Varro libro I. de re rustica. etsi libri omnes impressi eo loco deprauati leguntur. ubi enim est, extant ad VII. Idus Febr. extant ad VII. Idus Maij, extant ad III. Idus Sept. extant ad III. Id. Nou. manuscriptum exemplar habet, ex ad VII. Id. Febr. ex ad VII. Id. Maij, ex ad III. Id. Sext. ex ad III. Id. Nou. itaq;

itaq; legendum est. significat enim, ex eo die, qui dicitur, ad VII. Idus: & ex eo die, qui, ad III. similiq; locutione usus est ad Atticum 47: nuntij nobis tristes, nec uarij uenerant ex ante diem Non. Iun. quod idem est ac si dixisset, ex Nonis Iunijs, ut supra ostendimus. Illud est animaduertendum, quod ubi in impressis libris legitur, ad IIII. Cal. ad VI. Id. ad III. Non. & similia, plerunq; in uetustioribus libris pro ad, legitur, a. d. quæ notæ significant ante diem. quod imperiti descriptores cum ignorarent, pro, a. d. scripserunt, ad.

Ex Epistola CXLIII. pag. 259.

CVRIONEM prorsus non mediocriter obiurgatus. hac repulsa se mutauit) Obiurgatus, uidetur hic esse uerbum deponens. quod alibi non memini me legisse. itaque libentius ita legerim, Curionem prorsus non mediocriter obiurgat. s. hac repulsa se mutauit. ut una litera s. scilicet significetur.

Ex eadem Epist. pag. 260.

SOLES libenter, ut ego, maiorem partem nihil curare) Locus ita interpungendus. & est antiqua locutio, qua etiam usus est 167: epistola ad Patum libri IX. decimaquinta pag. 292. & 293. Intellexi tamē (inquit) idē, quod his intelligo literis, nō existimasse te mihi licere, res has nō omnino quidē, sed magnam partem relinquere. & alibi sæpius. Cæsar autem initio libri IIII. de bello Gallico, Magnam partem lacte, atque pecore uiuunt. & Lucretius libro III. pagina 40. hac uulnera uitæ Non minimam partem mortis formidine aluntur.

Ex eadem Epist. pagina 260.

AGROS,

AGROS, quos fructuarios habēt ciuitates) Ita legitur in duobus libris manu scriptis Ioānis Scalæ. alij, uetustis in codicibus nō, habent, sed, habet, se legisse dixerunt.

Ex Episto. CXLVI. pagi. 263.

NVMERARETVR) Assentior amicissimo meo, qui legendum putat, numer' daretur. subintelligitur autem, hostium in prælio cæsorū. hostibus enim paulo ante lego ex codice Bernardini Maffei, nō, ut quidam uolunt, hostijs.

Ex eadem Episto. pagi. 164.

DECRERANT qui iniquè transigi uolebant) Manu scripti libri, quidam deerant; alij, deserant; alij aliter habent. ex tam uaria lectione adducti sumus, ut, decrerant, legendum crederemus. loci autem sensus hic est. Domitius, & Scipio, cum de Ciceronis supplicationibus transigi, molestè, & iniquè ferrent, easq; Curionis, Tribuni pl. intercessione impediri cuperent: simulatione beneuolentiæ supplicationes Ciceroni decreuerunt, ut ea re Curionem, qui omnibus eorum actionibus acriter aduersari solitus erat, ad intercedendum elicerent. quibus interpellantibus uenustissime Curio respondit, se eo libentius non intercedere, quòd quosdam, qui decernerēt, (significabat autem Domitiū, & Scipionem) eo animo esse intelligeret, ut confici minime uellent.

Ex Episto. CXLVII. pagi. 266.

VIX HOC erat Pola elocutus) In uetusto codice, qui est Florētiae in Medicea bibliotheca ita legitur, ut impressimus, huius lectionis alij quoq; meminerunt. sed eam minus integram existimarunt, offensi, ut opinor,

in uoce, Pola, quòd eam se alibi uidiſſe non meminerant. est autem ea Seruij accusatoris cognomē, de quo ad Q. fratrem epistola penultima II. libri, his uerbis: Vereor, ne homo teter, & ferus Pola Seruius ad accusationē ueniat. uix igitur (inquit Celius) hoc elocutus erat Pola, Appiū scilicet, & Domitiū summis circensibus ludis meis lege Scantinia me postulandum curare; cum ego eadem lege Appium Cēsorem postulauī. ac (ut, quòd sentio, liberè dicam) suprā quoq; ubi legitur, palam Seruium, legendum potius, Polam Seruium, crediderim. sed hoc est coniecturæ. manuscripti enim libri, quos & Venetijs, & Romæ uidi multos, palam, ut est in impressis, habent omnes: à quibus dissentire non temere debemus.

Ex Episto. CXLVII. pagi. 266.

COEPI facellum, in domo quod est, ab eo petere) Censorum erat curare, ut sacella nō in domo cuiusquam essent, sed populo paterēt. itaq; Liuius libro XL. ubi loquitur de Lepido & Fulvio Cēsoribus, Cōplura (inquit) sacella, publicaq; sacra occupata à priuatis, ut paterent, essentq; populo, curarūt. Celius autē, ut ostēderet Appiū Censorem officio suo deesse, petere cœpit ab eo, ut sacellū in domo priuata ne relinqueretur: cuius rei cura Appij, qui Cēsor erat, esse debuerat. sed libētius intellexerim de sacello, quod ipse Appius occupasset: ex quo grauior ei cōcitata esset inuidia, occupatis rebus à Censore, quas Censor ab alijs occupatas populo restituere deberet.

Ex Episto. CXLVIII. pagi. 267.

STOMACHO est scilicet Pompeius Magnus) Libentius legerem, Stomacho est Magnus, ut duæ illæ dictiones,

dictiones, scilicet Pompeius, inducantur, tãquam inanes, & superuacaneæ, non à Celio, sed ab imperito scriptæ; qui cum inter legendum in eam uocem, Magnus, incidisset, existimans eam obscuriorem fore, nisi alijs ipse uerbis illustrasset, suprã scripsit, scilicet Põpeius. postea qui librum exscripserunt, imperiti, ut id genus hominum esse solet, neque, quod adulterinum fuit, agnoscentes, in contextum glossema receperunt.

Ex Episto. C X L I X. pagi. 269.

DE AGR I modo, de ære alieno) Libentius ita lego, quã, ut alij uolunt, de agris modo. forte autẽ id fieri uolebat Appius, quod maiorũ memoria uoluerant C. Licinius, & L. Sestius Tribuni pl. qui leges promulgarũt, unã de ære alieno, ut deducto de capite quod usuris pernumeratũ esset, id, quod superesset, triennio æquis portioibus persolueretur: alteram de modo agrorum, nequis plus X L. iugera agri possideret.

Ex Episto. C L. pagi. 270.

Q V A N T V M ipse catenatus) Legit amicissimus meus, quãtum Psecade natus: ut significetur Bellienus uerna: Psecas enim ancilla est: uernas autem eos esse, qui ancillis nascantur, nemo nescit. itaque dixit: si Bellienus ancilla natus Domitium comprehendere, & strangulare nõ dubitauit: quid Cæsari, qui est Venere prognatus, in uestro Domitio faciundũ fuit? Hæc amicissimi hominis lectio, nõ dubito, quin à doctis probetur: cum & sensum habeat optimum, & à uetusto codice parum, ac penè nihil discrepet. De Psecade meminerunt Iuuenalis satyra VI. & Ouidius Metamorphoseon lib. III. cum hæc iam

DD

scri

scripsissem, codex est allatus ad me per antiquus, in quo ita scriptum erat, quantum ipse cadenatus.

Ex Epist. CLIII. pagi. 275. est autē noni lib. 2.

CANINIUS idem tuus, & idem noster) Ita in quibusdam exemplaribus antiquis: in alijs autē, Caninius idem, & idem noster. priorem lectionem non immutauimus, quòd etiam alibi eodem loquendi modo Ciceronem esse usum animaduertimus, ut de diuinatione lib. II. M. Marcellus idem imperator, idem augur optimus.

Ex Episto. CLVII. pagi. 278.

CONSILII nostri, ne si eos quidem, qui id secuti non sunt, non poeniteret, nobis p. p.) Vetusti codices sic habent omnes: tantum in eo differunt, quòd, ubi nos, ne si, scripsimus, habent, nisi. quam uocem non temere immutauimus: qui enim aliter fuisset absurdissimus, is nunc, ut mihi quidem uidetur, aptissimus est sensus. quem pluribus uerbis ostendemus: ut si quis eum probabit, (probit autem, nisi fallor, quicumque rectè iudicat) acceptam referat huius loci emendationem diligentiae, atque iudicio Hieronymi Ferrarij, praestantissimi iuuenis, qui restituendae antiquitatis studio quodam adductus incredibili, quotidie ferè praclarū aliquid in literis à se aut animaduersum, aut excogitatum, ultro ad me defert, ut id aliquando meis typis in communem studiosorum utilitatem diuulgetur. sed ad rem. Consilij (inquit) nostri, quòd & Pompeium in bellum secuti simus, & eo in Pharsalia superato, uictori nos crediderimus; ne tum quidem nobis poenitendum putarem, si eos, qui minus id secuti sunt, nō poeniteret. significat enim, qui secus fecerint, eos iam poeni

poenituisse. quos si non poeniteret, ego tamen (inquit) no-
bis poenitendum non putarem.

Ex Epistola CLXIII. pag. 287.

M V N V S C V L V M mittere uolui) Verbū, uolui,
uetustis in libris alij negāt esse. nos inuenimus in ātiquis-
simo codice Vincentij Riccij, & in eo, quem habet Pau-
lus Botus, & in alijs, quos Romæ cū impressis cōtulimus.

Ex Epistola CLXVII. pag. 292.

I N T E L L E X I pergratam tibi esse curam meam
ualetudinis tuæ) Hunc locum ex libris manuscriptis re-
stituimus.

Ex Epistola CLXVIII. pag. 295.

F A C E T E dictorū offensionē) Florētini uocē, offen-
sionē, in codicibus uetustis esse negāt, quā nos in septē le-
gimus. itaq; nihil immutamus. illi ex ingenio reposuerāt,
famā. dixit autē, effugere dictorū offensionē, pro effuge-
re dicta, in quæ imprudētes incurrimus, & offendimus.

Ex Epistola CLXVIII. pag. 297.

I L L O S apud me declamitare, me apud illos coenita-
re) Ita legitur in antiquissimo codice Vincentij Riccij:
ut iam existimandum non sit, locum ex ingenio supple-
tum fuisse, ut nonnulli se credere dixerunt.

Ex eadem Epistola, pag. 297.

T V A V T E M quod mihi bonā copiam eiures, ni-
hil est) Hieronymus Ferrarius, iuuenis subtilissimi iudi-
cij, legendū arbitratur, bonam copiam iures, hoc sensu:
nō est, quod te mihi semper præsto fore, tuiq; bonā copiā
facturum esse iures. ut respexerit ad id, quod M. Varro
scribit libro V I. de lingua latina: Debitores nonnulli

DD 2 pro

S C H O L I A

pro pecunia quam debebant, operas in seruitutē dabant, dum soluerent. id Sylla dictator sustulit: uoluitque, ut ij bonam copiam iurarent, idest, ut sui facultatem creditoribus semper esse facturos iuramento promitterent.

Ex eadem Epistola, pag. 297.

ÆSTIMATIONEM te aliquam putes accipere:) Allusit ad æstimationem possessionum, quam Cæsar per arbitros debitorum causa fieri uoluerat, ut ij creditoribus facilius satisfacerent. qua de re initio libri III. de bellis ciuilibus, his uerbis. Cum fides tota Italia esset angustior, neque creditæ pecuniæ soluerentur, constituit, ut arbitri darentur; per eos fierēt æstimationes possessionum, & rerum, quanti quæque earum ante bellum fuissent, atque eæ creditoribus traderentur. hoc & ad timorem nouarum tabularum tollendum, minuendumque, qui ferè bella, & ciuiles dissensiones sequi consuevit, & ad debitorum tuendam existimationem esse aptissimum existimauit. Suetonius etiam in Cæsare, De pecunijs (inquit) mutuis, disiecta nouarum tabularum expectatione, quæ crebrò mouebatur, decreuit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent per æstimationem possessionum, quanti quasque ante ciuile bellum comparassent, deducta summa æris alieni, si quid usuræ nomine numeratum, aut perscriptum fuisset. qua conditione quarta pars ferè debiti deperibat. Cum igitur Papirius ex eo Cæsaris decreto magnam à debitoribus plagam accepisset, æstimatedis eorum possessionibus, non quanti uenire tunc possent, sed quanti ante ciuile bellum fuissent: iocans, ut solet, Cicero, Ne credas, inquit, cū me hospitio recipias, æstimationem te ali

te aliquam accepturum. & dixit, æstimationem aliquam, tanquam si, magnum aliquod damnum, dixisset. Papirius enim æstimationes, idest prædia per arbitros iniquè æstimata à debitoribus accipiens, crediti iacturam non minimã fecerat. deinde sequitur, Etiã hæc leuior est plaga ab amico, quàm à debitore, hoc est, & tamẽ, quòd ab amico bona tua comedãtur, nõ id tibi æquè graue esse debet, atq; illud est, quod debitorũ causa deperdis: à quibus possessiones, quanti uendere nunquam poteris, accipiẽdæ tibi sunt.

Ex Epistola CLXIX. pag. 298.

NON MODO me) Codices omnes uetusti hanc lectionẽ habent, quã, ut incorruptã, secuti sumus. qui autem ea sunt offensi, ex ingenio particulam, non, interiecerunt. uide quæ diximus in illum locũ epistolæ penultimæ libri I. Non modo præmijs, sed ne periculis quidem.

Ex Epistola CLXX. pag. 299.

ÆSTIMATIONES tuas uendere non potes) Hunc locum qui rectè interpretaretur, neminem uideo fuisse. significat autem possessiones per æstimationem à debitoribus acceptas. &, quemadmodum suprã, posuit æstimationes pro rebus æstimatis.

Ex Epistola CLXXII. pag. 301.

NEC TAMEN ad hanc insolentiam) Cur alij mendum esse in uoce, insolentiam, existimarint, non uideo: insolentiam enim pro nimijs sumptibus, qui s. fiebant in cœnas, accepit: à quibus se alienum esse dicit: lautitiam tantum querere, quod etiam suprã, epistola huius libri XV I. his uerbis ostendit: Nec tamen eas cœnas quero, ut magnæ reliquiæ fiant, quod erit, magnificum

DD 3 sit,

S C H O L I A

fit, & lautum, insolentiam eodem sensu posuit Philip=
pica IX. 223. magnificè enim (inquit) Serui. Sulpitius
maiorum continentiam diligebat, huius seculi insolentiam
uituperabat. & in oratione pro Sex. Roscio, 22.
Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens
in aliena.

Ex Epist. CLXXII. pag. 301.

CUM IN sumptus habebas) Vetustiorum codi=
cum hæc est lectio: quam Florentini etiam receperunt,
licet eam (ut ipsi dixerunt) mendosam suspicati. mihi ea
uel maxime probatur, ut desiderari nihil credam. dixit
autem, cum in sumptus habebas, pro eo quod dicimus,
cum ad sumptus copiae suppetebant, cum pro sumptibus
facultates erant, cum erat tibi quod esset in sumptus sa=
tis: sic enim hoc loco in sumptus, idest, pro sumptibus,
dixit, quemadmodum etiam ad Atticum epistola V. li=
bri VIII. Tironem Curio commendes, ut ei, siquid opus
erit, in sumptum eroget. epistola etiam, quæ sequitur,
eodem libro: sed enim (inquit) uideo in sumptum ab alijs
mutuatum. & ad eundem libro XV. uelim cures, ut
permutetur Athenas, quod sit in annum sumptum. imi=
tamur igitur lautitiam tuam, inquit; illam ueterem, cum
habebas in sumptum: etsi nunc quidem plura prædia
tibi sunt, quæ. s. à debitoribus pro pecunia, quam cre=
dideras, inuitus accepisti, æstimata ex edicto Cesaris
quanti quæque ante ciuile bellum fuissent: hæc enim qua=
si per iocum dicta sunt, ut irrideatur Pætus, qui non ha=
beat in sumptus, ut antea; cum ei possessiones multo,
quàm antea, plures sint.

Ex

Ex eadem Episto. pagi. 302.

EX AREIS) Sunt, qui legant, & artis. quorum sententia non admodum mihi probatur: particula enim, & inanis, atq; otiosa uidetur esse.

Ex Episto. CLXXIII. pagi. 304. & 305.

PER VIM uiolat) Antiqui, uiolauit uirginē, pro, uitiauit; & cum muliere fuit, pro, concubuit, modestè dicebant. auctor M. Varro lib. V. de lingua lat.

Ex eadem Episto. pagi. 305.

PENICVLVS) In omnibus ferè manuscriptis libris ita legitur. cuncti tamen impressi, penicillus, habent: quam lectionem ab ijs repositam existimo, qui, quid peniculus significaret, non intellexerunt. quæ quidem uox à Sex. Pompeio libro XIII. bis exponitur. Peniculi (inquit) spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ: penes enim uocabantur caudæ. & inferius. Penem caudā uocabant. hinc peniculos dicimus, quibus calceamenta terguntur. ex quo uel maxime uetusti codicis lectio cōprobatur: eundem. n. sensum S. Pompeius iisdem uerbis, quibus Cicero, complexus est. Plautus quoque in Menæhmis, actu I. Iuuentus (inquit sub persona parasi- ti) nomen fecit Peniculo mihi, ideo quia mensam, quando edo, detergeo. ut eius uocis significatio obscura iam esse non possit. hunc autem locum ingeniosissimo, atq; eruditissimo iuueni Hieronymo Ferrario debemus.

Ex Episto. CLXXVII. pagi. 309.

NVNCADES ad imperandum, uel ad paren- dū potius: sic enim antiqui loquebatur.) Difficilis locus: qui me diu ualde torsit, interpretes enim omnes, alij eū,

ut scopulū, euitarūt: alij, dū uideri uolūt intelligere quod minime omniū intelligūt, ineptiarum nescio quid attulerūt, quod rideri magis, quā refelli debeat. cōperi igitur, locutionē esse ueterē, & antiquis usitatam: licet eius non multa habeamus exempla: quibus enim in scriptis ueteres illi dicēdi modi frequētius potuissent deprehēdi, ea fermē omnia perierūt. itaq; ex unius Salustij uerbis locus hic ad Pætum exponitur. facile enim colligitur, antiquos, ad imperandū, passiue dicere solitos, ut etiā Cicero ipse exponit. sed ponamus Salustij uerba, quæ sunt in Iugurthino, §2. Iugurtha (inquit) ubi armis, uirisq; & pecunia spoliatus est: dum ipse ad imperādum Tisdrum uocaretur, rursus cœpit flectere animum suum, & ex mala conscientia digna timere. ad imperandum, dixit, id est ad parendum, & ad imperata faciēda: quemadmodum Cicero, ades ad imperandum, pro, ades, ut ego tibi imperem.

Ex epistola ultima, pagi. 311.

ET GEMITVM etiā in risus maximos transfero) Hunc locum alij ita, ut nos, iam antè emendarunt. sed interpunctis aliter illi distinxerāt, ut sensum planè alium efficerent. nos Ciceronem credimus hoc dicere. in conuiuio cum patriā satis luxi, à mæstitia & gemitu uel maximam ad hilaritatem, maximosq; risus me conuerto.

Ex eadem Episto. pagi. 311.

ILLE Baro) Baro mulier fuit philosophiæ dedita, ut scribit Suida. ex eo philosophos, qui stolidiores essent, non philosophos, quòd eo nomine uiderentur indigni, sed Barones uocabant, ut quasi mulierculæ per contemptum appellarentur.

Ex

Ex Episto. I. lib. X. pagi. 312.

DE MEDIO cursu) Ex ueteri codice ita emendauimus. sic autē locutus est in fine libri III. de officijs, eadem de re loquens. si ipse (inquit) uenissem Athenas: quod quidē esset factū, nisi me de medio cursu clara uoce patria reuocasset. item ad M. Brutū epistola, cuius initium est, Messalam habes. itaq; in medio Achaico cursu, cum Etesiarum diebus auster me in Italiam retulisset.

Ex Episto. CLXXXVI. pagi. 322.

VICTORIAM pararemus) Hæc lectio cum & in libro manuscripto Vincentij Riccij sit, (ut omittam alios) & sensu non careat: non uideo, cur quicquam immutetur. alij uocem, pararemus, improbant, & partiremus, ex ingenio legunt, sed, ut quiuis intelligere potest, rationibus nituntur parum firmis.

Ex Episto. CX C. pagi. 328.

TVA dignitas affert) Antea legebatur, afferat, nos affert, ex uetusto codice, quem habet amicus meus Ioannes Scala, uir & humanitatis, & eruditionis propè singularis. est autem sensus. ita mihi detur te uictorē complecti Rep. recuperata, ut mihi magnam letitiæ partem tua dignitas affert. uerbum complectar, qui crediderūt esse indicatiui modi; uocem, affert, ut ipsi putabant, emendarūt, ut ego existimo, deprauarunt.

Ex eadem Episto. pagi. 329.

BREVIA, fugacia, caduca existima) In uoce fugacia, uetusti codices uariāt. alij, fugatia; alij, fugato, habent. ego, etsi uulgata lectio sensu nō caret, tamen libentius legerem, fucata: ut trallatio sit à mulieribus, quarum

DD § saepe

S C H O L I A

Sæpe nitor non naturalis, sed fucatus est. hæc (inquit) fucata existima, quoniam uerum splendorem non habent, sed collecta sunt inanissimis splendoris insignibus.

Ex Episto. C X C V. pagi. 334.

OBSIDE fide) Sic in omnibus uetustis exemplaribus. & dixit, fide, pro fidei, generandi casu, quæadmodum etiã Salustius in Iugurtha, decima parte die reliqua, pro diei. id quod Gellius adnotauit: qui etiã C. Cæsarem, huius die, & huius specie, dicendum putasse tradit.

Ex eadem Episto. pagi. 334.

DE tribus fratribus Segauiano probauit.) Ita legitur in omnibus libris manu scriptis. fortè melius, S. Gauiano, ut significetur Sextus Atilius Gauianus, de quo in oratione pro Sestio. sensus erit: In ea re (ut scilicet Lepidus Apellam ad me mitteret) studium mihi suum Gellius probauit; de tribus autem fratribus, (quidpiam significat nobis minus notum, cuiusmodi in epistolis ad Atticũ scriptis multa sunt) Sexto Gauiano.

Ex Episto. C X C V I I. pagi. 337.

GRAVISSIMAE, & maxime fortissimi animi, summiq; consilij) Sic habent omnes impressi libri. nos in nostro ita legi, & interpungi uoluimus: grauissimæ, & maximæ, fortissimi animi, summiq; consilij: ut animi maximæ res sint, consilij grauissimæ.

Ex Episto. C C I. pagi. 343.

ELAPSVS sum his) Dictio, his, cum oleret mendum; scripsi ad amicissimum meum, ut is mihi, de ea quid sentiret, exponeret. rescripsit, corruptam se iam pridem iudicasse: nuper autem rarissimæ uirtutis, & summæ nobili

bilitatis hominem, Benedictum Accoltum, Rauennæ Cardinalem, quæ ego honoris amplitudinisq; causa nomino, cum has Ciceronis epistolas succisiuis tēporibus legendo percurreret, eam emendasse, nempe sic, Elapsus sum bis: ut se dicat Plancus periculū bis effugisse: semel, cū ad Lepidum nō accessit, neque se unquā cum eo uoluit coniungere: quod si fecisset, ipse cum uniuerso exercitu in Antonij potestatem Lepido prodente deuenisset: iterum, cum audito Lepidi Antonijq; aduentu, celeriter se recepit.

Ex Epistola C C V I I I. pag. 353.

A M P L I V S passus quingentos) Passuum numerum, quem alij manu scriptis in libris se non uidisse dixerunt, comperimus in codice perātiquo Vincentij Riccij, iuuenis optimis & literis, & moribus ornatissimi.

Ex Epistola C C I X. pag. 356.

Q V A N T A S habuerim contentiones) Antea, contentiones nos, contentiones, emendauimus ex uetusto codice Pauli Boti, & ex epistola sequenti, in qua idem Pollio ita scribit: Nec uerò minus Lepidus urfit me & suis, & Antonij literis, ut legionem trigesimam mitterem sibi.

Ex eadem Epistola, pag. 356.

Q V A E R E S quanti æstimē, si unquā licuerit uiuere in otio, experieris.) Ita legunt Florētini, omnino cū uetustis codicibus: sed locutio est incōsequēs, & parū latina: quā restituere nō difficile est: nā si duæ illæ syllabæ, quæ res, iungantur, & locus aliter interpungatur; nihil erit, quod reprehendas. sic igitur in nostro libro imprimi uoluimus. quæres, quanti æstimem. si unquā licuerit uiuere in otio, experieris.

Ex

S C H O L I A

Ex Epistola CCX. pag. 357.

D V X I T se à Gadibus) Locutio quibusdam uideatur durior: qua tamen & Terentius in Hecira usus est, Vxor (inquit) ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras: & Plautus in Aulularia cum dixit, Ego me deorsum duco de arbore.

Ex eadem Epistola, pag. 357.

S E X. Varro Procos) Historia mihi quidem ignota. & , ut dicam, quod sentio, mendum subesse crediderim: nam etiam codicem habeo uetustissimum, in quo hæc uerba non leguntur.

Ex eadem epistola, pagina. 358.

C I V I S Romanus sum) Cum mihi Hieronymus Ferrarius Corrigiësis hunc locum se habere suspectum dixisset; & , ut ueteres codices inspiceremus, rogasset; collatis cum impressa lectione manu scriptis libris, dictionem, natus, ita ut ipse existimauerat, abudare cõperimus. quo factum est, ut eã de nostro expungere ne dubitarem. hæc autem coniecturam ea ratione Ferrarius faciebat, quòd Ciceronem VII. in Verrem libro ita locutum esse meminisset. Cervices (inquit) in carcere frangebãtur indignissime ciuium Romanorum, ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis Romanus sum, quæ sæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros, & salutem tulit, ea mortem illis acerbiorẽ, & supplicium maturius ferret. & infra eodẽ libro, Nulla uox audiebatur, nisi hæc, Ciuis Roma. sum, & itẽ paulo post sæpissime: ut sibi quisq; legẽdo facillẽ reperiet.

Ex eadem Epist. pag. 358.

D E N A R I O S quingenos) Nimia uidetur summa:

ma: itaque ex uetusto codice Vincentij Riccij, denarios quinquagenos, emendaui.

Ex Epistola CCXI. pag. 360.

NON maior tamen, quàm Planco fuit) Hoc dicit. sane mecum iniquissime agatur, si propter amicitiam, quæ mihi cum Antonio fuit, durius quicquam homines de me suspicentur; cum eundem Antoniũ non minus, quàm ego, dilexerit Plancus; cui tamen exercitũ credidistis, ut cum Antonio, reliquisquæ bonarum partium inimicis bellum gerat. scripsit autem hoc cum indignatione quadam, grauius ferens, inimicum suum melius erga Rempub. animatum existimari. inimicitias autem inter Asinium, & Plancum fuisse, cum alij, tum Plinius in præfatione librorum suorum ad Vespasianum ostendit.

Ex eadem Epist. pag. 361.

HABERE equitum) Sic omnes libri manu scripti. fortè legendũ sit, habere equitatũ, ut subaudiatur, quem antè habuerat. equitem enim in pugna nullum amiserat Antonius. nam etiam epistola huius libri ultima, Equitatum, scribit Lepidus, habet bene magnum: nam omnis ex prælio integer discessit. sæpe autem, à librarijs in scribendo syllabam fuisse omissam, animaduertimus.

Ex eadem Epist. pag. 361.

P. VAGIENI) Hanc lectionem in calce operis olim adnotaueram, è coniectura tantũ, uetustis libris nihil adiuuantibus: postea in antiquo exẽplari, quod Bernardinus Maffeus habet, eam inueni.

Ex Epistola CCXII. pag. 362.

IMPERATOR iterum,) In codice Vincentij Riccij,

Riccij, & in alijs legitur, Imperator ter. idest tertium: quomodo etiam dicebatur, Consul tertiū. sed siue, iterū, siue, tertiū, legas: mihi tamen de loci integritate certum nō est. nā quod alij dicūt, in titulis, & monumētis solitos fuisse ueteres notare, quoties à militibus ob rē bene gestā imperatores essent appellati: sanè id assentior, sed factū esse antequā Augustus Remp. opprimeret, nōdū cōperi.

Ex eadem Epistola, pag. 362.

IN ciuibus conseruandis) Potius ita lego, quā, obseruandis. nostram lectionem habet liber manu scriptus Bernardini Maffei.

Ex eadem Epistola, pag. 362.

IIII. Cal. Iunij, à ponte Argenteo) Vitiosi sunt hoc loco manu scripti libri: sed boni tamē aliquid habēt singuli. in tribus uetustissimis legitur, IIII. Cal. à ponte Argēteo: in eo, de quo mihi Vincētius Riccius cōmodauit, qui & ipse perantiquus est, III. Cal. Iunij. itaque in nostro libro, IIII. Cal. Iunij, scribere non dubitauit: ut sit dies, quo se cum Antonio cōiunxit. libro enim X. epistola, cuius initium est, Nunquam mehercule, ita scribit Plancus. Lepidus desperato aduentu meo se cum Antonio coniunxit ad IIII. Cal. Iun. hanc autem epistolam, post eam, quæ sequitur, scriptam esse, nemo non uidet.

Ex Epistola ultima, pag. 363.

XXX.) Lineam, quam super numerum duximus, olim ab aliquo fuisse omissam credimus, qui, ea quanti esset, ignoraret: nam in codice Vincētij Riccij scriptum est, XXX. quomodo autem nos scripsimus, triginta millia, significatur.

Ex

Ex eadem Episto. pagi. 364.

MEMINI autē) Sic, opinor, melius, quā, ut ante, memini enim. quò enim spectabat uox illa, enim? mihi certè cū superioribus coherere posse nō uidetur. itaq; ea deleta, reposui, autē, motus auctoritate uetustissimi codicis, quē habet Vincētius Riccius, in quo, autē, pro enim, scriptum est. quanquam præcedens dictio mēdum habet. nō enim, memini, sed maxime, in eo libro legitur. sed nullus est tam antiquus codex, qui nō multis locis corruptus tamen sit. itaq; uno, aut etiam altero manu scripto libro qui se putant ueteres scriptores posse restituere, meo iudicio falluntur. uetustis exēplaribus ad eam rem plurimis opus est. quæ licet inquinata sint: tamen ex singulis boni aliquid excerpētes, usu sæpe uenire uidemus, ut ex multis libris, qui mali sint, bonus tamen liber efficiatur unus.

Ex Episto. X. lib. XI. pagi. 375.

MALLE me tuum iudicium) Referuntur hæc ad id, quod dixit, exploratū habes. totum autem hunc locum ex codice Pauli Boti, & Vincentij Riccij emendauimus.

Ex Episto. CCXL. pagi. 392.

QVID defuit nostræ familiaritati in maximis rebus? quonam modo me gererem aduersus Cæsarem, usus tuo consilio sum) Distinguo sic. quid defuit nostræ familiaritati? in maximis rebus quonam modo me gererē aduersus Cæsarem, usus tuo consilio sum.

Ex Epistola penultima, CCXLI. pagi. 395.

PATRIAM amicitiae præponendam) Nihil mutato: etsi alij ex antiquis codicibus legant, patriæ amicitiam præponendam: sunt enim aliquot manu scripti libri,

bri, & ij peruetusti, qui cū impressa lectione consentiāt.

Ex eadem Episto. pagi. 396.

DIGNISSIMO Cesare) Ita lego ex libro Ioānis Scale manu scripto. sensus hic est. munus illud & eius hominis, qui mihi amicissimus fuit, memoriæ præstare debui: & ei adolescenti, qui optime spei est, ac Cesare dignissimus, negare non potui. in quibusdam antiquis exemplaribus legitur, Cesari repetenti. quod nostrā lectionem magis uidetur confirmare.

Ex Epistola I. libri XII. pag. 399.

ITA compressum est) Antea, cōpressa est, in libris omnibus impressis, quā lectionē alij sequi maluerūt, quā nostrā. nos, compressum, ut est in codice Vincētij Riccij, rectius, quā compressa, legi putauimus: ut referatur ad uerbū, manabat: antitheta enim sunt cōprimere & manare: quibus etiam usus est libro ad Atticū II. orationem illam ita compresseram, ut nunquā emanaturā putarem.

Ex Episto. II. lib. XII. pagi. 401.

AD QVEM paratus) Codex antiquus Vincētij Riccij, ad quam apparatus. fortè, ad quam paratus: ut subintelligatur, cædem.

Ex Episto. CCLV. pagi. 413.

NON subita, nec incōueniētia) Ita legitur in libro manu scripto Bernardini Maffei, Ioānis Scale, Pauli Boti. quod ideo dicimus, nequis credat in omnibus uetustis codicibus legi, cōuenientia, ut Florētini in libro suarū explicationū tradiderūt. Vincētij Riccij codex habet, discōueniētia. qua uoce Horatius quoq; usus est epistola I. libri I. Aestuat, & uitæ disconuenit ordine toto. itaq; siquis,
incon

inconueniētia, nō probat; disconueniētia, poterit legere.

Ex Episto. CCLV. pagi. 413.

CVI Lucilius præerat) Appianus hūc appellat Lucii Figulū. quod cum ita sit, & cum Figulos non è Lucilia gente, sed potius è Nigidia fuisse cōpererim: libentius legerim, Lucius, quàm Lucilius: nā etiā in uetusto codice Bernardini Maffei, nō, Lucilius, sed, Lucius, legitur.

Ex eadem Episto. pagina. 414.

CASTRA habet posita Γαλτοι) È ueteri libro Pauli Boti sic emēdauius, figura græca in aduerbijs in loco, ut κορυδ' αλλος κορυδ' αλλοι, προβαλιθος προβαλιθοι, φαληροφ φαληροι, φρεαρροι φρεαρροι.

Ex eadem Episto. pagi. 414.

ACROMANI Iacride) Vetussti codices alij aliter habent. sunt qui legēdum credant, à Crōmyu Acride. alij, Acamantide. quæ mihi lectio magis probatur, si modo, ut ijdem dixerunt, in antiquo libro scriptum est, Acamantide. de quo promontorio Plinius, & Strabo.

Ex Episto. CCLVI. pagi. 415.

QVAM re uera furere eos inueni. quòd uerò aliquid de his scripsi,) Totum hoc non erat in impressis, præterquam in uno, quem Robertus Stephanus typographus Parisiensis diligentissimus ediderat. quem ego secutus, omnes illas uoces addidi septimum abhinc annum. eas nunc in uetusto codice Vincentij Riccij esse uideo.

Ex Episto. CCLIX. pagi. 425.

IN ISTA solitudine) Solitudine potius, quàm solitudine, è tribus antiquis libris, & è sensu legendū putauit. dixit enim, solitudine, pro summo otio: quod aper-

EE tius

S C H O L I A

tius sequenti epistola. Etsi (inquit) per iniquo patiebar animo te à me digredi: tamen eo tempore me consolabar, quòd & in summum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotijs discedere.

Ex Episto. C C L X I I I. pag. 428.

COLLEGA nostro) Vetusti codices nonnulli habent, uestro: quos alij secuti sunt: qui quidē nō uideo qua ratione ducti id fecerint: fecisse tamen arbitror nō temere. sed cum in libris item manu scriptis, collega nostro, legatur; (habet autem unum ex antiquis exemplaribus, in quibus ita scriptum sit, Bernardinus Maffeus) Antoniū autē Ciceronis in Auguratu collegā fuisse, notissimū sit: priorem lectionem conseruavi, quam eo minus arbitror immutandam, quòd & ad Atticum scribens, epistola penultima libri X. collegam suam appellat Antonium: inquit enim, Misit puerum, se ad me uenire: hoc quidē melius, quàm collega noster Antonius, cuius inter lictores lectica mimā portatur. & Philippica I I. 181. sume diē: uide, qui te inauguret: collega sumus.

Ex Episto. C C L X V I I I. pagi. 432.

Q V A M turbo deiecerat) Vide Dionem libro XXXVIII. pagina 18. item libro XLV. pagina 106. & Iuliū Obsequentem in libro de prodigijs.

Ex eadem Episto. pagi. 433.

Q V O D D A M græcū tempus seruitutis) Suspicor in uoce, græcum, esse mendum. neque tamen excogitare quicquā ipse potui, quod pro ea reponendū uideretur. V baldini autē Bandinelli, hominis acutissimi, & scientiarū laude præstantissimi, coniecturā etiam atque etiam
probo:

probo : cum enim per commodū uidetur habere sensum, tum à ueteri scriptura non admodum recedit, nam cum in libris quibusdam antiquis, pro græcum, scriptū sit, cecū, ipse, nihil ferè præter unam literam immutans, legendum putat, necum, id est necessarium. cecum autem in antiquo libro Vincentij Riccij scriptum est.

Ex Episto. II. lib. XIII. pagi. 442. & 443.

S V B I T V M est ei remigrare Cal. Quint.) Calen-
 da (inquit) Quintiles; quo die domo tua, in quam uene-
 rat, exeundum est; nimis subitæ sunt, & propius adsunt,
 quàm ut ipse possit operibus, quæ instituit, perfectis suo
 cōmodo discedere. sciendū autem est, annuas domorū lo-
 cationes Calendis Quint. apud ueteres fieri solitas. itaq;
 epistola III. libri II. ad Q. fratrem, domus (inquit) ti-
 bi ad lucum Pisonis Liciniana conducta est: sed, ut spero,
 paucis mensibus post Cal. Quint. in tuam commigrabis.
 post Cal. Quint. dixit, id est finito locatiōis tempore, de-
 migrantibus ijs, quibus eam locaueras. Suetonius autem
 in Tiberio, Senatori (inquit) latum clauum ademit, quem
 cognouisset sub Cal. Iulij demigrasse in hortos, quo ui-
 lius post diē ædes in Vrbe conduceret. quòd igitur Euan-
 dro, quem statuarium fuisse conijcimus, subitū erat, id est
 propter breuitatem temporis incommodum remigrare
 Cal. Quint. ad quam diem opera, quæ multa multis insti-
 tuisset, absolui non posse intelligebat; quæ moueri loco,
 & aliò transferri, cum perfecta non essent, commodè nō
 poterāt: petit à Memmio Tullius, ut ei de habitatione ac-
 commodet, ne cogatur Cal. Quint. ut moris erat, remi-
 grare, quod sine damno facere non posse uidebatur.

S C H O L I A

Ex Epistola CCLXXXI. pag. 250.

C V I V S ex filia) Antea, cuius ex familia, in omnibus impressis legebatur. nos septimum abhinc annum, filia, correximus ex oratione pro P. Sestio, in qua C. Albiniam filiam P. Sestio nupsisse traditur. hunc autem locum, aliaque item multa à nobis restituta, & iam impressa qui sibi postea uendicarint, uideo fuisse. quam ego laudem illis uel ultro concesserim, modo ne iidem nostrum librum tertio quoque uerbo reprehenderent; & quod ex illo sumptu perierunt, id se uidisse dissimularent; quodque magis doleo, Germanis acceptum referre mallent. sed quoniam ab hoc concertationis genere natura semper, nunc etiam ratione abhorreo: de Germanis nihil dicam; qui, ut ueterum libros ediderint multos, & optime de studiosis meriti sint, certe patri meo nunquam in hoc genere uidebuntur comparandi: hunc autem, qui nos occasione undecunque arrepta perstringere conatur; ut etiam uarias lectiones, quas olim in calcem operis reieceram, tanquam à me probatas reprehendat; & si de nobis male existimet, amabimus tamen ut hominem diligentem, & doctum; atque etiam, si quid opis antiquorum scriptis, quæ deprauata leguntur, attulerit, ex instituto nostro gratias agemus.

Ex Epistola CCLXXXII. pag. 452.

P V P I L I V S P. F. Men.) Diximus supra, ciues Romanos à tribu ostendi solitos: quæ quidē tribus plerumque in antiquis & lapidibus, & libris prima tantum syllaba scripta legitur: itaque corruptos opinor hic esse codices, & pro Men. legendum Met. ut intelligatur Metia tribus. sed est quod magis placeat: potius enim
ita

ita legi uellem, P. Rupilius P. F. An. ut Aniensis tribus significetur: nam Vincentij Riccij codex habet, P. Rupilius P. Fannius. cuius uitij fuit hæc origo; quòd cum scriptũ esset, P. F. An. imperiti ueteres notas nõ intelligentes scripserunt, P. Fannius. de tribubus autem multa diximus in VIII. epistolam VIII. libri.

Ex Epistola CCLXXIII. pag. 453.

DEINDE ut se corroborauit) Interpretes uerbi significatum nõ intelligentes, alij aliter exposuerunt. dixit autem, corroborauit, pro, egressus est annos pubertatis, & uir esse cœpit, quẽadmodum in oratione pro M. Celio, 39: Cũ is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset. & in eadẽ 45: nõ modo hæc ætas, sed etiã iam corroborata, id est, nõ modo adolescẽtes, sed etiam uiri. & supra, eiusdem orationis initio 38: eos, qui nõ, ut Celij accusator, adolescẽtes essent, sed uiri, robustiores appellauit. alibi etiam in hanc sententiam eodem uerbo usus est.

Ex Epistola CCLXXXV. pag. 455.

SED ut hanc addam) Alij aliter. nos sic emendauimus ex uetusto codice Bernardini Maffei.

Ex Epistola CCLXXXVIII. pag. 457.

PERVSTVM, etiamnum) Cum antea legeretur, perustum & inanem, nos ex uetustis codicibus, & è sensu olim emendauimus, perustum etiamnum. sed quoniam Vincentij Riccij codex habet, perustum immani; alij autem, perustum inanem: non absurdè etiã legi posset, perustum, inani gloria uolunt incendere. quod autem dixit, & iam, uide num legi possit, at hi me.

Ex Epistola CCXC. pag. 460.

EE 3

QVAM

Q V A M maximus postea cōmēdatiōe c. a.) et si codices omnes ita scriptū habeāt; ego tamen legendum crediderim, quam maximus potest, mea commendatione c. a. uel, quam maximus post mea commendatione c. a.

Ex Epistola C C X C I I I. pag. 464.

I N O M N I genere officij diligendus) Quid, si legatur, in omni genere officij diligētis. id est, diligētissimus? quā ratiōe etiā dixit in oratiōe p M. Celio, 53. uiro omnis officij diligētissimo. & p Cluētio, 45. in omnibus officijs retinēdis diligētior esse nemo potest. sed hęc eruditorum iudicio permittimus: incerta enim in re affirmare quicquā, & immutare, tum temerariū est, tum periculosum.

Ex Epistola C C X C V I I. pag. 467.

I S Q V E se literis meis) Sic antea in omnibus impressis. emēdauit ex codice Vincētij Riccij, unisq; se literis meis: nam eum iam antē commendarat.

Ex Epistola C C C X. pag. 478.

P V B L I C E possidentur) Legem apud Calatinos fuisse crediderim, quæ caueret, ne quicquam publicè, nisi publico nomine, possideretur. Hippie autem bona alieno nomine, ut puta cuiuspiam absentis, uel pupilli, publicè possidebantur.

Ex Epistola C C C X V. pag. 480.

B Y L L I O N E S) Impressi libri, Belliones, habebant; manu scripti, Bulliones. itaque nihil dubitandū putauimus, quin esset uera lectio, Bylliones: u enim literam pro y scribebant antiqui; & ita in uetustis codicibus per sepe legitur; ut Sulla pro Sylla, murrha pro myrrha, & alia huiusmodi. Bylliones populi sunt supra Epidaurum,

num, quorum meminit Strabo lib. VII. dicti à Byllide, quæ est ciuitas in Illyrico, de quâ Stephanus de urbibus.

Ex Episto. CCCXXIII. pagi. 484.

M V L T A in illum mea ; quodque maximum est,)
Hanc lectionem puriorem, & elegantiore existimamus, quam quæ antea in omnibus impressis habebatur. eam accepimus ex libro manu scripto Vincentij Riccij.

Ex Episto. CCCXXV. pagi. 484.

C I C E R O R E G I S.) Opino huc Regem aliquem fuisse getis Martiæ, cuius cognomen fuit Rex: itaque etiam Clodij sororis uir Q. Martius Rex appellatus est, auctore Plutarcho in Cæsaris uita. ad Atticum etiã, pagi. 12: cum dicit, ille autem Regis hereditatem spe deuorarat, eum, quem diximus, Q. Martium Regem intelligit.

Ex Episto. IIII. lib. XIII. pagi. 511.

P R A E T E R E A magnopere nemo cæterorum seruorum. ea causa est, &c.) Sic antea in libris impressis. ego distinctiõe tantum locum restituo, ut ita legatur. præterea magnopere nemo. cæterorum seruorum ea causa est, ut si res &c. quoniam autem non ita apertus uidetur sensus, pluribus uerbis exponemus. Cicero ueritus amissionem seruorum cum tota re, manumisit eos hac conditione, ut, si per legem Clodiam bonis omnibus priuandus esset, ijs suo beneficio liberti essent, si modo id per Clodium licuisset: sin autem lex seruos non adimeret, &, ut ad ueterem dominum pertinerent, concederet; seruirent, ut antea, præterquam pauci, quos benemeritos omnino liberatos uellet. dicit autem, cæterorum seruorum, intelligens suos: nam ex Terentia seruis neminem manumiserat: tantum ijs, eam

S C H O L I A

facturam esse, ut quisque esset meritus, promiserat.

Ex Episto. C C C L V I I I. pagi. 513.

P O L L I C E M) Antea, Pollucē : nos septimū ab-
hinc annū emendauimus, Pollicem, ex uetustis codicibus,
& lib. X I I I. ad Atticū; quo in lib. circa finem ita scri-
bit. Pollex quidē, ut dixerat, ad Idus Sext. ita mihi Lanu-
uij pridie Iduum præsto fuit, sed planè pollex, non index.

Ex Episto. C C C L I X. pagi. 513.

I D E S T Apollini, & Aesculapio) Hoc totum
suspicio in margine ab aliquo fuisse scriptum, qui uellet
nomen eius Dei ponere, quem Cicero significat. deinde
qui librum exscripserunt, Ciceronis uerba falsò existi-
mantes, receperunt in contextum quod glossematis uice
fuit. nihil tamen immutauit, quando manu scripti libri, ut
impressum est, omnes habent.

Ex Episto. I. libri X V. pagi. 521.

A' T A R C O N D I M O T O) Sic habent uetu-
sti codices: à quibus non uideo cur hoc in loco dissentien-
dum sit: præsertim cum & Dion in fine lib. X L I. & L.
Florus initio belli ciuilis inter Cæsarem, & Pompeium
gesti, Tarcondimotum eum appellent: mendose enim in
Floro, Tarcondimotus, duabus uocibus impressum est,
cum in libro manu scripto una sit.

Ex eadem Episto. 521.

C O N S U E T U D I N E M) Putat legendum esse
Hieronimus Ferrarius, mansuetudinem: quòd etiam
episto. 379. pagi. 527. quæ copijs (dixit) & opibus tenere
uix possumus, ea mansuetudine, & cōtinentia teneamus:
& ad Atticum 78. socijs incredibilis uidetur & nostra
mansue

mansuetudo, & abstinentia.

Ex Episto. C C C L X X X. pagi. 529.

P R A E S E N T I A, magnitudine, & animi, & cōsiliij) Est hæc, ut opinor, huius loci uera lectio: quàm ex antiquis exēplaribus accepimus: quibus in omnibus, præsentia, legitur, non, ut quidam uoluerunt, præstanti, aut præsentì. quàm obrem autem, præstantem, aut præsentem magnitudinem, latinè dici posse crediderint, non uideo. sed hoc argumento, etsi firmissimum est, niti tamen nolimus. una tantum ratione refellantur, quòd à libris manu scriptis dissentiant. quorum nos auctoritatem in dies magis, magisq; facimus: permulta enim, quæ in ijs primo intuitu uideantur absurda; post, ubi diligentius animaduertis, commodissime dicta reperiuntur: ut hoc in loco, qui statim, uerbum illud, præsentia, quid sibi uellet, aut quò spectaret, non perceperunt, uitiosum credentes immutarunt: est enim ita dictum, præsentia, magnitudine, & animi, & cōsiliij, tãquã si dixisset, præsentì animo, magno consilio; ut præsentiam animi, magnitudinem consiliij esse uoluerit: quemadmodum etiam alibi, præsentem animum sæpiissime dixit: etsi ubiq; ferè eandem uocem imperiti deprauarunt, præstantem, non præsentem, legentes. præsentiam quoq; animi dixit in oratione pro Milone 113. & Cæsar belli Gallici libro V. 59.

Ex eadem Episto. pagi. 529.

S A C E R D O S) Quid sacerdos hic significet, Hircij uerbis ostendemus: sic enim scribit de bello Alexandrino lib. IIII. 215. Comana, uetustissimum, & sanctissimum in Cappadocia Bellonæ templum, quod tanta reli-

EE 5 gione

gione colitur, ut sacerdos eius Deæ, maiestate, imperio, & potentia secundus à Rege consensu gentis illius habeatur; id homini nobilissimo Nicomedi Bithynio adiudicavit. Appianus autem in fine Mithridatici, Cômagenis (inquit) Archelaum sacerdotem præfecit, quæ dignitas habetur regia. Strabo etiã initio libri XII. idem tradit.

Ex eadem Epistola, pag. 529.

ADOLESCENS & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & toto, ijs, qui nouari aliquid uolebant.) Sunt, quos offendat hæc lectio. ac fuit, cum ego quoque corruptum locum existimarem. nunc de mædo nihil suspicor: dixit enim, & toto, id est, & eare, quæ summa est: deinde exposuit, totum illud quid sit: ijs, qui nouari aliquid uolebant: à quibus maxime timendum erat, quòd adolescentem uel leuibus rationibus ad bellum possent impellere. adolescens (igitur dixit) & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & quod summum est, ijs, qui nouari aliquid uolebant. sic etiã ad Atticum, s. est totum, quid Cal. Mart. futurum sit, pro, est summum, est maximum, in eo sunt omnia, quid Cal. Mart. futurum sit.

Ex eadem Epist. pag. 531.

TIBARANI) Fortè, Tibareni, de quibus Plutarchus in Lucullo, & Plinius, ubi Temiscyræ regionis gentes persequitur: nã Tibaranorum mentionem nondum inueni.

Ex eadem Epist. pag. 532.

RES, quas Consul in urbe gessisset) In quo ita legatur, uetustum habet codicem magnæ spei adolescens Iosephus Tramezinus. Consul autem, id est Cicero: commemorantur enim quæ pro Ciceronis dignitate & dixerat,

rat, & fecerat Cato. quis sit autē is, quē clarissimū, atq; optimum uirum appellat, intelligere nondū potui. Caesarē quidē, ut alij existimant, non arbitror. quem Cicero nunquam optimum uirum uocasset, ad Catonem scribens Caesaris inimicum, praesertim cum tota ferē epistola eius beneuolentiam quasi aucupari uideatur, quo facilius supplicationem obtineret Catone comprobante.

Ex Episto. C C C X C I I. pagi. 547.

C V M hęc te tertia iam epistola antē oppressit,) Alij, antē operis sit, durius omnino, & sensu, ut ego existimo, non admodū probabili. quid enim? adeo longa est hęc epistola, ut opus uideri possit? nam quōd illas dictiones, schedam aut literam, epistolarum numero ressondere negant: id ego illis concedo: sed referri dico ad illam uocem, epistola: ut quasi Cassium reprehendat, qui schedam, aut literam nondum dederit, cum epistolas iam treis acceperit. legitur autem, ut nos impressimus, cum in alijs libris manu scriptis, tum in eo, quem habet Vincentius Riccius: qui quidem liber uetustissimus est; ut gręcas dictiones, quę sunt in uetustis codicibus perquam rarō, maiusculis literis scriptas habeat.

Ex eadem Episto. pagi. 547.

Q V O D uelis ipsa currūt) Corruptus locus: quē sanare non potuimus, ueterum exemplariū ope deserti: prorsus enim omnia, quęcunq; uidi, cum uulgata lectiōe consentiunt. Vincentij Riccij codex hoc in loco etsi deprauatus, ab alijs tamē diuersus est: habet enim, quod in his incurrat. Florentini autē in suo libro emendarūt, quod uel ijs ipsa occurrunt, quam lectionem etsi laudamus

ut

ut ingeniose excogitata, nō tamen sequimur, neq; satis ei
 confidendum credimus, cū à uetustis codicibus, etiā quos
 ipsi habuerūt, discrepet. nā quod Germanos in suo pro,
 currunt, occurrunt, impressisse dicunt: id ego eos fecisse
 tantummodo coniectura ductos facile crediderim: non
 enim hic solum, sed in reliquis etiam Ciceronis scriptis
 multa eos arbitrato suo uideo mutasse.

Ex Epist. C C C X C I I I I. pagina 549.

T V A quidē in culina, mea molesta est. (Notissimum
 est, ex Epicureorum familia Cassium fuisse. itaque per io
 cum Cicero dicit eius philosophiā in culina uersari. quod
 sequitur, mea molesta est, legit amicissimus meus, mea in
 palestra est: ut sit sensus: tua tibi philosophia uolupta=
 tem suppeditat, mea mihi curas, & labores. culina enim
 uoluptatis est, & otij: palestra molestia, & cōtētiōis. in
 codice Vincētij Riccij p molesta est, legitur, molestia est.

Ex Epistola C C C X C V, pag. 550.

Η Δ Ο Ν Η Ν uero, & ἀναλυσιᾶν) Robertus Ste
 phanus Parisiensis, quo ego, secundum patrem meum, in
 emēdandis atq; edendis ueterū scriptis neminē fuisse, aut
 esse arbitror diligētiorē: hāc uocē, ἀναλυσιᾶν; ubi lege
 batur, διαξιᾶν; in suo libro impresserat. quæ uox sensum
 cū haberet meliorē, quàm uulgata illa prior: ipse item in
 meo libro septimū abhinc annū eā impressi, existimās, Ro
 bertū, siquid immutasset, id fecisse codicū antiquorū au=
 ctoritate testimonioq; adductū. alij postea nō ineptē emē
 darūt, ἀταξιᾶν: etsi uetusti codices repugnēt. unus ta
 men Vincentij Riccij liber habet, ἀταξιᾶν.

Ex eadem Epistola, pag. 550.

H A B E T

IN EPI. FAM.

HABET damnatos, quos pro illo nobis restituat)
 Lege Pompeia damnatos Cæsar restituerat. eos nunc la-
 tenter significat, cum tamen de ijs loqui uideatur, qui ad
 sectiones faciendas Syllæ mortuo essent surrogandi.

Ex Epistola CCCXCVI. pag. 551.

AD AMOREM meum aliquantulum discedens
 addidisti) Antea legebatur, aliquantum olim nos cum in
 libris manu scriptis & aliquantulum olim, & aliquan-
 tum olim, legeremus: aliquantulum, emendare nõ dubita-
 uimus. neque enim, ut opinor, habere locum hic potest
 uox illa, olim; cum ex ipsa epistola, Trebonium non mul-
 tò antè Roma profectum esse, colligatur. atque etiã sen-
 sus erit commodior, si, aliquantulum, quàm si, aliquan-
 tum olim, legas; ut ostendatur, Ciceronis amorem erga
 Treboniũ summum, & maximum iam fuisse, cui quam-
 minimum addi potuerit.

Ex Epistola CCCCVI. pag. 560.

CASSIOPEN) Antea, Cassoden. nos ex Plinio,
 & Strabone Cassiopen restituimus: etsi hunc quoque lo-
 cum alij sibi uendicarunt tribus annis postquàm nos im-
 pressimus.

Ex Epistola CCCCVII. pag. 561.

FVERUNT omnino. & ipse) Distinctionem mu-
 tauimus, ut legatur, fuerunt. omnino & ipse.

Ex Epist. CCCXXI. pag. 574.

ACCVRRAM. sed s.) In uetustioribus libris scri-
 ptum est, sed si. ego arbitror legendũ, sed st. quã silëtij no-
 tam qui nõ agnouere, scripserunt, si. deinde alius cum ui-
 deret, si, locũ hic habere non posse, fecit, s. id est scilicet.
 sic

SCHOLIA IN EPI. FAM.

sic etiã in de oratore lib. II. pro, st, scriptũ erat, si quod mendũ VII. abhinc annum sustulimus. in Plauto etiam, ubi legendum est, st, modò si, modò ast, modò at, uulgò legitur. Terentius quoq; in Phormione hac nota usus est: quem locum citat Velius Longus grammaticus.

Ex eadem epistola, pagina 574.

SEMAS quid egerint) Alij, sed quod egerint, Dolabellæ procuratores fac ut admoneantur. ego illa uerba, Dolabellæ procuratores fac ut admoneantur, à se ipsa regi puto, nec aliunde pendere: uerbum enim, admoneantur, ad pecuniam refertur, quam Dolabella Ciceroni debebat: itaque intulit, appellabis etiam Papiam: quod item creditorum uerbum est. fortè igitur legendum, sciemus, quid egerint: ut omnino à sequentibus discludantur.

Ex Epistola ultima, pag. 575.

QVIBVS alteri Cesenam,) Locus procut dubio corruptus: neq; enim adeo tã ignobilis, aut obscura fuit Cesena, ut tanquam abiecta res nominari debuerit. uetus codex Vincentij Riccij sic habet, quibus gesa, uel quibus sutianarum tabernarum fundamenta credas. deliberent eruditi, quomodo sit legendum. Liuius quidem libro IX. de Censennia meminit oppido non admodũ celebri: ut fortasse nõ ineptè pro, Cesenam, Censenniam, hic legi possit.

AA BB CC DD EE.

Omnes quaterniones.

EXCVDEBAT LVGDVNI
THEOBALDVS PAGANVS,

M. D. XLII.

